

Spesialpedagogisk formidlingskunst

*En kvalitativ intervjuundersøkelse om foreldres
erfaringer med å få formidlet kartleggingsresultater
etter sakkyndig vurdering ved PPT*

Cis Brøvig Pedersen

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

Spesialpedagogisk formidlingskunst

*En kvalitativ intervjuundersøkelse om foreldres erfaringer med
å få formidlet kartleggingsresultater etter sakkyndig vurdering
ved PPT*

For i sandhed at kunne hjælpe en anden
må jeg forstå mer end ham –
men dog vel først og fremmest forstå det
han forstår.

Når jeg ikke gør det, så hjælper min mer-forståen
ham slet ikke.

Fra Søren Kierkegaard, Brudstykke av En ligefrem meddelelse, 1859

Det du tror om meg,
slik du er mot meg,
hvordan du ser på meg,
hva du gjør mot meg,
slik blir jeg.

M. Jennes

© Cis Brøvig Pedersen

2013

Tittel: Spesialpedagogisk formidlingskunst. En kvalitativ intervjuundersøkelse om foreldres erfaringer med å få formidlet kartleggingsresultater etter sakkyndig vurdering ved PPT

Forfatter: Cis Brøvig Pedersen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel

Spesialpedagogisk formidlingskunst. En kvalitativ intervjuundersøkelse om foreldres erfaringer med å få formidlet kartleggingsresultater etter sakkyndig vurdering ved PPT.

Bakgrunn, formål og problemstilling

Bakgrunnen for mitt valg av tema er blant annet erfaringer gjennom tidligere arbeid som fagpedagog. En annen viktig bakgrunn for tema er egne og andres refleksjoner i løpet av masterstudiet, særlig i forbindelse med undervisning om kartlegging og trening i rådgivning. Jeg fant rådgivningstreningen meningsfull og ønsket å knytte prinsipper for god rådgivning til det å formidle kartleggingsresultater til foreldre. Formålet med temaet har vært å styrke egen rådgivningskompetanse med tanke på fremtidig arbeid. Jeg har dessuten et ønske om å spre kunnskapen til andre som har formidling av kartleggingsresultater til foreldre som del av sitt arbeid. Oppgaven er av praktiske grunner avgrenset til formidling av kartleggingsresultater til foreldre etter sakkyndig vurdering hos Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). Min problemstilling er: *Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?*

Teori

Litteraturen jeg bruker er jeg blitt kjent med gjennom pensum på masterstudiet og tidligere studier, gjennom tips fra andre og gjennom egne litteratursøk. I oppgavens teoridel redegjør jeg for og til dels drøfter ulike aspekter ved rådgivning og rådgivningsegenskaper og -ferdigheter. Humanistisk-preget rådgivning er i fokus. En viktig del av teorikapittelet omhandler foreldrerollen og samspill mellom foreldre og barn. Hvordan den profesjonelle snakker med foreldre om barnet deres står her sentralt. Kapittelet omhandler for øvrig PPT og den spesialpedagogiske tiltakskjeden, hva kartlegging av barn innebærer, møteledelse og prinsipper for foreldresamtaler generelt.

Metode

I tillegg til å få frem teoretiske perspektiver på oppgavens tema, ønsket jeg å belyse temaet med erfaringer fra foreldre som har deltatt i oppsummeringsmøte hos PPT etter sakkyndig vurdering. Mitt vitenskapsteoretiske grunnlag er hermeneutisk-fenomenologisk, da studien

innebærer tolkning av informantenes formidling av opplevelser knyttet til det å få formidlet kartleggingsresultater om barnet sitt. Som metode valgte jeg kvalitativt, semistrukturert intervju. Mitt utvalg består av fem foreldre. Jeg brukte oppgavens teoridel for å strukturere intervjuguide og har også fremstilt resultatene tematisk. Jeg har hatt en abduktiv tilnærming til oppgaven, da den er hverken rent deduktiv eller induktiv, men en kombinasjon av disse.

Resultater

Informantene har i all hovedsak gode erfaringer med formidling av kartleggingsresultater i oppsummeringsmøter med PP-rådgivere. I resultatkapittelet fremgår det at informantene særlig vektlegger følgende som betydningsfullt ved formidling av kartleggingsresultater: at PP-rådgiver er empatisk og kongruent (er seg selv fullt og helt), gir foreldre av sin tid, bruker dialogform i stedet for enveiskommunikasjon, informerer om testresultaters usikkerhet, viser at barnet er sett og verdsatt og trekker frem positive egenskaper ved barn og foreldre. Det siste er særlig viktig for at foreldre skal føle seg styrket i foreldrerollen. Datamaterialet er i tråd med og underbygger i hovedsak teorien som presenteres i kapittel 2. Dersom jeg skal trekke frem en ting som for meg er tydelig som kanskje det viktigste funnet i undersøkelsen, er det betydningen av at foreldre opplever at PP-rådgiver virkelig har sett barnet deres. Det gir foreldre trygghet når det gjelder videre støtte i spesialpedagogisk og annen oppfølging.

Forord

Jeg er inne i en tid preget av forventning og vemod. Forventning fordi dette er starten på noe nytt. Jeg kan som godt voksen (44 år) si at jeg endelig er havnet på riktig hylle i livet.

Masterstudiet i spesialpedagogikk har gitt meg grunnlag for å jobbe med det jeg aller helst vil: Tilrettelegging og rådgivning overfor barn med spesielle behov, deres familier og fagpersoner nær barnet. Vemod kjenner jeg fordi en epoke er slutt. Studietiden og arbeidet med masteroppgaven har vært svært lærerik, både når det gjelder fagkunnskap og selvutvikling. Jeg har de siste månedene vært så privilegert å få lov til å jobbe med selvvalgt tema og metode i arbeidet med masteroppgaven. I tillegg til den faglige relevansen oppgaven har, opplever jeg at jeg gjennom oppgaven får uttrykt hvem jeg er og hva som er mitt ståsted innenfor spesialpedagogikk og rådgivning. Det har vært av stor betydning for meg i arbeidet med oppgaven å kunne sette mitt personlige preg på den.

Arbeidet med oppgaven og det ferdige resultatet ville ikke vært mulig uten bidrag fra andre. Jeg vil takke min veileder, Linda Halvorsen. Du har vært til stor støtte og hjelp gjennom dine strukturerte og konkrete tilbakemeldinger. Aller mest vil jeg imidlertid takke deg for din anerkjennende holdning til meg og mitt arbeid, noe som har styrket meg i troen på oppgaven. Du er en fantastisk veileder! Takk til mine to "portåpnere" som har formidlet kontakt med informanter. Dere vet selv hvem dere er og at jeg er svært takknemlig! Ikke minst takk til mine informanter som har gitt av sin tid og delt sine tanker med meg, noe som ga meg et rikholdig datamateriale å jobbe med. Takk til gode venner og familie for inspirasjon og oppmuntring. Til lunsjgjengen på Blindern: Det har vært viktig for meg å treffe dere jevnlig for fagprat og tull og tøys. Til slutt: Takk til Øyvind, Anne og Selma! Å få være sammen med dere har hele tiden minnet meg på at masteroppgaven ikke er det viktigste i livet.

Oslo, mai 2013

Cis Brøvig Pedersen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord	VII
Innholdsfortegnelse	VIII
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn og formål	1
1.2 Temaets aktualitet	2
1.3 Problemstilling	2
1.4 Avgrensning	2
1.5 Oppgavens struktur og innhold	3
2. Teori	4
2.1 PPT og den spesialpedagogiske tiltakskjeden	5
2.2 Kunnskap om foreldre	7
2.2.1 Foreldrerollen	7
2.2.2 Samspill barn - foreldre	8
2.3 Rådgivning	11
2.3.1 Hva er rådgivning?	11
2.3.2 Rådgivers personlige egenskaper og holdninger	13
2.3.3 Rådgivningsferdigheter	16
2.3.4 Partnerskapsmodellen	18
2.4 Kunnskap om kartlegging	20
2.4.1 Generelt om kartlegging	20
2.4.2 Bruk av faguttrykk	21
2.5 Møteledelse og prinsipper for foreldresamtaler	22
2.6 Oppsummering	24
3. Vitenskapsteori og metode	26
3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag	26
3.1.1 Forholdet mellom teori og empiri	26
3.1.2 Hermeneutikk og fenomenologi	27
3.2 Forskningsdesign og metode	28
3.2.1 Kvalitativt semistrukturert intervju	29
3.3 Utvalg	30
3.3.1 Kriterier for og refleksjoner rundt mitt utvalg	30
3.3.2 Rekruttering av informanter	31
3.4 Planlegging og gjennomføring av intervju	32
3.4.1 Lydopptak, prøveintervju og forskerrollen	33
3.5 Transkribering	35
3.6 Analyse	36
3.7 Forskningsetiske hensyn	37
3.8 Kvalitetssikring	39
3.8.1 Validitet og reliabilitet	39
3.8.2 Generalisering	40

4. Resultater og drøfting.....	42
4.1 Før møtet.....	43
4.1.1 Innkalling og informasjon.....	43
4.1.2 Forventninger	44
4.2 Deltakere, møterom og plassering	45
4.3 Formidlingen av kartleggingsresultatene.....	47
4.3.1 Informasjon om og oppfatninger av kartleggingsmetoder.....	47
4.3.2 Begrepsbruk og forståelse.....	48
4.3.3 Foreldrenes følelser da resultatene ble formidlet.....	49
4.4 Rådgivers personlige egenskaper.....	51
4.4.1 Atmosfære	51
4.4.2 Ivaretagelse av følelser	52
4.4.3 Formidlers kommunikasjon	54
4.5 Partnerskapsmodellen	56
4.6 Samspill barn - foreldre	59
4.6.1 Egen oppfatning av barnet før og etter møtet.....	59
4.6.2 Egen oppfatning av seg selv som mor før og etter møtet.....	61
4.6.3 Styrking av foreldre.....	64
4.7 Avsluttende spørsmål.....	66
 5. Oppsummerende refleksjoner	69
 6. Kritiske refleksjoner rundt egen studie	72
 Litteraturliste	74
 Vedlegg	
1: Intervjuguide.....	77
2: Tilbakemelding fra NSD.....	81
3: Informasjonsbrev til informanter	83
4: Samtykkeskjema	85

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

I løpet av masterstudiet har jeg i likhet med de andre studentene på rådgivningslinjen hatt undervisning om og trening i rådgivning, herunder egenskaper og ferdigheter en rådgiver bør ha. Vi har også hatt forelesninger om kartlegging av barn, samt kurs om og gjennomføring av den kognitive evnetesten WISC-IV (Wechsler Intelligence Scale for Children), for barn mellom 6 og 16 år. Dette danner noe av bakgrunnen for valg av tema for masteroppgave. Før jeg startet på masterstudiet, arbeidet jeg et par år som fagpedagog ved et pedagogisk fagsenter. I den forbindelse deltok jeg en gang i et oppsummeringsmøte ved en utredningsinstans etter kartlegging av et barn. I dette møtet var det flere deltakere, blant andre barnets mor. Da møtet var over, så jeg at barnets mor gråt, i det hun fikk en klem av møteleder. Jeg vet ikke hvorfor hun gråt, om hun var skuffet, lettet eller hadde blandede følelser. Jeg vet heller ikke om hun gråt på grunn av kartleggingsresultatene som ble formidlet i møtet, eller om det skyldtes andre forhold. Øyeblikket gjorde uansett inntrykk på meg og minnet meg om foreldres sårbarhet når det gjelder egne barn, noe jeg selv har erfart som mor til to friske og velfungerende barn. Det sa meg også noe om at det i fagpersoners profesjonalitet også ligger en stor del medmenneskelighet. Dette har jeg hatt i tankene når jeg har gjennomgått nevnte opplæring i rådgivning og kartlegging, og jeg har stilt meg selv spørsmål om hvordan kartleggingsresultater kan formidles til foreldre på en måte som gjør at de går styrket ut fra møtet, med tro på positiv utvikling. Da jeg skrev semesteroppgave i rådgivning sist vår, skrev jeg om samme tema. Oppgaven manglet imidlertid et viktig perspektiv, nemlig foreldres egne erfaringer fra oppsummeringsmøter etter kartlegging av deres barn. Jeg ønsket derfor å skrive masteroppgave om samme tema, denne gang med en kvalitativ intervjuundersøkelse med foreldre. Jeg ønsket å bygge videre på semesteroppgaven, gå dypere inn i aktuell teori og se teori og data fra undersøkelsen i lys av hverandre.

Formålet med min studie er å øke min egen rådgivningskompetanse gjennom å tilegne meg kunnskap om hva noen foreldre har opplevd som viktig i situasjoner der de har fått formidlet

kartleggingsresultater om sitt barn. I tillegg håper jeg å få anledning til å spre kunnskapen til andre som har dette som del av sitt arbeid.

1.2 Temaets aktualitet

Det er vanskelig å tenke seg noen form for spesialpedagogisk arbeid der man ikke trenger å forholde seg til formidling av kartleggingsresultater til foreldre. Likevel kjenner jeg ikke til eksisterende forskning eller litteratur som handler om akkurat mitt tema eller problemstilling. Temaet er aktuelt for alle som skal formidle kartleggingsresultater til foreldre. Det gjelder ikke bare etter formaliserte kartlegginger som for eksempel sakkyndig vurdering ved Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), som masteroppgaven handler om. Det kan like gjerne gjelde formidling til foreldre om en observasjon foretatt av en ansatt i barnehagen.

Min fordypning i masterstudiet er Utviklingshemning. Temaet er aktuelt for min fordypning, men gjelder ikke kun i forhold til barn med utviklingshemning. Oppgaven har et rådgiverfokus. Rådgivningskompetansen er like aktuell uavhengig av barnets eventuelle diagnose eller lærevanske.

1.3 Problemstilling

Jeg har valgt følgende problemstilling for å belyse temaet:

Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?

1.4 Avgrensning

Som problemstillingen viser, avgrenser jeg temaet til PPTs formidling av kartleggingsresultater til foreldre, nærmere bestemt etter sakkyndig vurdering av barnet. Jeg vil i teoridelen redegjøre for hva dette innebærer rent formelt. Jeg har over vist til at temaet også er aktuelt for andre typer kartleggingsresultater og for andre typer fagpersoner.

Avgrensningen er først og fremst foretatt av praktiske hensyn. Det er ikke lett å strukturere en oppgave, ikke minst å skulle intervju foreldre, uten å definere nærmere hva slags type

kartlegging det er snakk om. At jeg måtte avgrense, ble derfor tydelig tidlig i prosessen. Jeg har dessuten tenkt at PPT kan være aktuell fremtidig arbeidsplass for egen del og har av den grunn også funnet det hensiktsmessig å avgrense slik. Siden rådgivningskompetansens relevans ikke er knyttet til en bestemt diagnose eller lærevanske, som nevnt over, har jeg ikke foretatt noen avgrensning i forhold til det.

1.5 Oppgavens struktur og innhold

Kapittel 2 presenterer teori som jeg har valgt ut som relevant og vesentlig for temaet formidling av kartleggingsresultater til foreldre. Dette gjelder blant annet teori om foreldre og foreldrerollen, samspill mellom barn og foreldre, rådgivning og kartlegging, samt ulike relevante tema relatert til dette. Teorien blir primært gjort rede for i dette kapitlet, men drøftes også til dels. Innledningsvis i kapittel 2 vil jeg gi en nærmere presentasjon av kapitlets innhold.

I kapittel 3 redegjør jeg for og reflekterer rundt det vitenskapsteoretiske grunnlaget oppgaven bygger på, samt ulike aspekter ved den metodiske tilnærmingen jeg har valgt. Jeg begrunner valg jeg har gjort underveis i arbeidet med oppgaven, samt redegjør for og reflekterer omkring de ulike trinnene i forskningsprosessen.

I kapittel 4 presenteres og drøftes resultater fra intervjuundersøkelsen. Jeg trekker frem relevant teori underveis i drøftingen av funnene.

I kapittel 5 presenterer jeg en kortfattet oppsummering av de mest sentrale resultater i studien og følgelig en komprimert besvarelse av problemstillingen.

Til slutt i oppgaven (kapittel 6) presenteres kritiske refleksjoner til egen studie.

2 Teori

Dette kapittelet inneholder teori jeg finner relevant for min problemstilling. Også relevant lovverk omtales. Litteraturen jeg bruker er jeg blitt kjent med gjennom pensum på masterstudiet og tidligere studier, gjennom tips fra andre og gjennom egne litteratursøk. Med unntak av underkapittelet om PP-tjenesten og tiltakskjeden, omhandler kildene jeg bruker ikke nøyaktig det jeg har fokus på i min problemstilling, som er temmelig snever av karakter. Jeg har funnet lite litteratur om det å formidle kartleggingsresultater etter sakkyndig vurdering. Det finnes imidlertid noe litteratur om det ”å gi dårlig nytt” til foreldre, for eksempel diagnoser på sykdom eller funksjonshemming. Videre finnes det litteratur om samarbeid mellom foreldre og fagpersoner som for eksempel lærere og barnehageansatte og om ”den vanskelige samtalen”. Her har jeg funnet mye stoff som er relevant for min problemstilling og som jeg derfor har valgt å bruke som ”ingredienser” i det som etter min mening bør inngå i PP-rådgivers rådgivningskompetanse.

Mitt utvalg av kilder utelukker ikke at også andre forfattere eller annen teori kan være relevant. Eksempler på teori det kunne være nærliggende å ta med er kriseteori, empowerment og mestringsteori. Jeg finner imidlertid at disse er mer aktuelle når det er snakk om rådgivning som prosess, det vil si i et lengre løp. Mitt fokus er formidlingssituasjonen, et kort øyeblikk som kan sees på som en del av en lengre prosess. Det er mitt perspektiv når jeg har valgt teori. Et annet avgjørende perspektiv er mer personlig knyttet til hva som ”taler til meg”. Mine egne faglige interesser, personlige holdninger og verdier har åpenbart påvirket hvilken vinkling oppgaven har.

Jeg har inndelt kapittelet i underkapitler. Disse beskriver tilsammen den kompetansen jeg mener er nødvendig for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre på en best mulig måte. For det første er det kunnskap om foreldre. Selv om ingen foreldre er like, er det noen prinsipper og fenomener de har felles som rådgiver bør være bevisst på og ha refleksjoner om. Derneft er det rådgivers egenskaper, holdninger og ferdigheter. Jeg har en antakelse om at dette er det viktigste redskapet rådgiver har når det gjelder hvor ”vellykket” formidlingen til foreldre er. Rådgiver må videre ha god kunnskap om det faglige innholdet i det som skal formidles, nemlig kartlegging av barn. Rådgivers holdninger og kunnskap om foreldre er til lite hjelp dersom resultatet av kartleggingen ikke formidles tydelig og presist. Det siste

underkapittelet omhandler generell kunnskap om møteledelse, så som forberedelse og gjennomføring av møter. Praktisk tilrettelegging er viktig for å skape en god ramme rundt møtet. Aller først vil jeg imidlertid redegjøre for PPT og den spesialpedagogiske tiltakskjeden, som en bakgrunn for hva hele oppgaven handler om.

2.1 PPT og den spesialpedagogiske tiltakskjeden

I henhold til Opplæringsloven §5-6 er alle kommuner og fylkeskommuner pålagt å ha Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). PPT ”er utdanningssystemets egen rådgivningstjeneste, og den omfatter i praksis personer fra førskolealder til voksen alder som har behov for utvidet hjelp og støtte i pedagogiske og/eller opplæringsmessige sammenhenger” (Johannessen, Kokkersvold og Vedeler 2010, s. 283). PPTs hovedansvar er todelt. Tjenesten skal hjelpe skolen i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling med tanke på å legge til rette for elever med særlige behov (systemrettet arbeid). For det andre skal PPT sørge for at det utarbeides sakkyndig vurdering der loven krever det (individrettet arbeid). Når barn ikke får eller kan få tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, har barnet rett til spesialundervisning. Før det kan fattes vedtak om spesialundervisning, må det foreligge sakkyndig vurdering fra PPT (Opplæringsloven). Saksgangen knyttet til spesialundervisning er som følger:

Fase 1: Før tilmelding og utredning. I denne fasen vurderer skolen elevens læringsutbytte på bakgrunn av mistanke om at eleven ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Ved behov oversendes saken til PPT for sakkyndig vurdering:

Fase 2: Tilmelding til PPT.

Fase 3: Sakkyndig vurdering av elevens behov.

Fase 4: Vedtak fattes av skoleeier, på bakgrunn av sakkyndig vurdering

Fase 5: Planlegging og gjennomføring, herunder utarbeidelse av individuell opplæringsplan

Fase 6: Evaluering ved halvårsrapporter og eventuell gjentatt tilmelding til PPT

(Utdanningsdirektoratet, 2009)

Saksbehandlingen skal foregå etter samtykke fra og i samarbeid med foreldre. Når det gjelder barn under opplæringspliktig alder som har særlige behov for og krav på spesialpedagogisk hjelp i henhold til Opplæringslovens § 5-7, er saksgangen i hovedsak den samme. Etter

bekymring fra foreldre eller barnehage, er det kommunen som ber PPT utrede barnets behov og som fattet enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp (Utdanningsdirektoratet, 2009).

På grunn av mitt oppgavefokus, vil jeg gå nærmere inn på fase 3: Sakkyndig vurdering av elevens behov. I denne fasen skal PPT gjennomføre en sakkyndig vurdering som består av utredning og tilråding. PPT "har plikt til å rådføre seg med eleven/foreldrene i arbeidet med å utforme tilbud om spesialundervisning og legge stor vekt på synspunktene deres, jf. § 5-4 tredje ledd" (Utdanningsdirektoratet, 2009, s. 42), og "Foreldrene/eleven har rett til å få kjennskap til innholdet i den sakkyndige vurderingen" (ibid).

Den sakkyndige vurderingen skal bygge på ulike kartleggingsmetoder, for eksempel samtale med eleven/foreldrene, utdypende opplysninger og vurderinger fra skolen, egne undersøkelser, observasjoner og kartleggingsprøver, rapporter og utredninger fra andre sakkyndige, samt samtale med andre berørte. "Dersom PP-tjenesten ikke har fagkompetanse i en sak, må tjenesten innhente delutredning utenfra, for eksempel fra det statlige spesialpedagogiske støttesystemet, barne- og ungdomspsykiatrien, medisinske institusjoner eller fra annen aktuell tjeneste" (Utdanningsdirektoratet, 2009, s. 58). Den sakkyndige vurderingen skal utrede og ta standpunkt til den utvikling eller lærevansker hos barnet og andre forhold som er viktige for barnets utvikling, realistiske mål for barnets utvikling og læring samt hva slags spesialpedagogisk hjelp som vil gi barnet en forsvarlig utvikling. Med bakgrunn i dette skal PPT gi sin tilråding (ibid.). Opplæringsloven sier ikke noe om hvor konkret PPT må være i sin fremstilling, noe som har ført til ulik praksis, i følge veilederen til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning (2009). Veilederen påpeker at den sakkyndige vurderingen skal være så konkret som mulig, da den danner et viktig grunnlag for enkeltvedtak om spesialundervisning og individuell opplæringsplan for barnet.

Det er vanlig at kartleggingsresultater formidles til foreldre i et oppsummeringsmøte, og at de får kopi av sakkyndig vurdering. Dette har jeg fra personer som har arbeidserfaring fra PPT samt fra foreldre som har vært mine informanter i dette masterprosjektet.

For å jobbe som PP-rådgiver kreves vanligvis utdanning i psykologi, pedagogikk eller spesialpedagogikk, på master- eller embetsstudienivå. Også vernepleiere, logopeder og sosionomer kan være aktuelle for PP-tjenesten (Wikipedia).

2.2 Kunnskap om foreldre

For best mulig å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre, bør rådgiver ha grunnleggende kunnskaper om foreldre generelt. Ingen foreldre er like, og senere i kapittelet vil jeg fremheve betydningen av nettopp å kunne tone seg inn på den enkelte forelder, i og med at alle er forskjellige og har ulike behov. Likevel finnes det noen felles forutsetninger som ligger til grunn for foreldreskapet og som kan danne bakgrunn for måten rådgiver møter den enkelte på. For det første er det formelle rammer som lovverk som definerer foreldreansvaret, men først og fremst er det subjektive opplevelser som påvirker hvordan foreldre utøver sin rolle. Jeg vil først omtale generelle aspekter ved foreldrerollen, herunder lovverk. Jeg vil imidlertid legge størst vekt på betydningen av hvordan foreldre opplever sitt barn og seg selv som foreldre, da det påvirker samspill mellom barn og foreldre. Samtidig vil jeg begrunne hvorfor det er relevant for min problemstilling.

2.2.1 Foreldrerollen

Hva ligger i foreldrerollen? Avhengig av sammenheng brukes ulike begreper om tilnærmet samme fenomen. Foreldrerolle, -ansvar- og -skap har ulike nyanser. Det vil i de fleste sammenhenger gå frem hva som ligger i begrepet. Hafstad og Øvreeide (2011) deler foreldreansvaret i to hovedkategorier. Den første henspiller på ”det psykologiske ansvaret som springer ut av tilknytnings- og avhengighetsforholdene i relasjonen” (ibid., s. 267) og bruker begreper som ”et subjektivt, følt erfaringsområde”. Foreldreansvaret har imidlertid også en formell side, stadfestet gjennom lovverket. Ifølge Barneloven (1981) §30 om innholdet i foreldreansvaret, har barnet krav på omsorg og omtanke fra de som har foreldreansvaret. Foreldreansvaret skal utøves ut fra barnets interesser og behov, og de som har foreldreansvaret skal sørge for at barnet får utdanning etter evner. Ifølge Opplæringsloven (1998) skal opplæringen skje i samarbeid og forståelse med hjemmet. Det samme gjelder barnehagens virksomhet, som reguleres av Barnehageloven (2005).

Ingerid Bø (2011) omtaler foreldreskapets vilkår, det vil si vilkår for å fungere som foreldre. Hun deler vilkårene i to: indre og ytre vilkår. De indre omhandler hvordan foreldre opplever seg selv og barnet. Her fremheves viktigheten av å se mening, av å ha innflytelse og å ha støtte. Ytre vilkår er systemer rundt barnet og familien, alt fra naboer og venner til kulturelle betingelser og lovverk. Slik jeg ser det, er Bøs inndeling i indre og ytre vilkår for

foreldreskap ikke ulik Hafstad og Øvreeides inndeling i subjektivt, følt erfaringsområde og foreldreansvarets formelle side. De rommer imidlertid ikke akkurat det samme. Bøs ytre vilkår rommer store individuelle variasjoner da alle foreldre inngår i ulike typer nettverk. Indre vilkår slik Bø bruker begrepet, legger vekt på opplevelse av mening, innflytelse og støtte, mens Hafstad og Øvreeides subjektive erfaringsområde først og fremst vektlegger tilknytning mellom foreldre og barn. Inndelingen i indre og ytre vilkår viser uansett at foreldrefunksjonen påvirkes av både subjektive opplevelser og forhold utenfor personen selv. Jeg mener det kan være nyttig å ha denne tosidigheten i tankene når foreldresamarbeid er tema. Foreldrefunksjonen påvirkes av denne tosidigheten, noe som er felles for alle foreldre. For øvrig er foreldre en svært heterogen gruppe, og det kan være vanskelig å si noe generelt om foreldre ut over det jeg allerede har skrevet. Også mor og far til samme barn kan ha ulike, ofte konkurrerende og skiftende oppfatninger av barnet og eventuelle problemer (Hafstad og Øvreeide, 2011). I et møte eller en samtale med foreldre vil den profesjonelle kunne møte dominerende eller tilbaketrukne mennesketyper. Disse typene vil påvirke samtalen på ulik måte og må derfor møtes på ulik måte (Drugli og Onsøien 2010). Dette understreker nødvendigheten av at rådgiver ikke bare må ha generell kunnskap om foreldre, men være sensitiv overfor signaler fra den enkelte.

2.2.2 Samspill barn-foreldre

Under dette punktet vil jeg gå dypere inn i temaet foreldres subjektive opplevelse. Henning Rye (2002) fremhever betydningen av omsorgsgiverens oppfatning av barnet, av seg selv som omsorgsgiver og av betydningen av hva en omsorgsgiver kan gjøre sammen med barnet. Rye skriver først og fremst om tidlig intervensjon i forhold til risikoutsatt samspill mellom barn og foreldre. Jeg finner mye av det han skriver relevant for denne oppgavens tema. I følge Rye er det vesentlig å få formidlet til foreldre (han bruker begrepet omsorgsgivere) ”at barnet også har positive, normale og gode sider, og at det er i stand til å forandre og utvikle seg med omsorgsgiverens hjelp” (Rye, 2002, s. 91). Positive opplysninger om barnet, det være seg styrker eller forventninger om fremskritt, må være reelle. Falske forhåpninger er en belastning på sikt og kan påføres foreldre bevisst eller ubevisst fra den profesjonelles side. Samtidig vil det også være naturlig at foreldre selv i det lengste forsøker å bortforklare at det er noe i veien med barnet og tenker at eventuelle vansker vil gå over av seg selv. Lars Amund Vaage (2012) beskriver på en gripende måte blant annet denne siden ved å ha et barn som utvikler seg annerledes enn de fleste barn. Hans personlige roman ”Syngja” handler om hans

datter med autisme og om livet som far. Erkjennelsen av at noe ikke var som det skulle kom gradvis, etter mange bortforklaringer. Da de fikk bekreftet at noe var galt, håpet foreldrene først at jenta ville bli frisk. Da de forstod at hun ikke kom til å bli det, håpet de at hun ville bli bedre eller mer velfungerende. Vaage beskriver fremskritt etterfulgt av tilbakeslag, håp og skuffelse, og til slutt en endelig erkjennelse og bekreftelse av jenta slik som hun egentlig er. Dette er i tråd med Brazeltons (1990), referert i Rye (2002) tredeling av foreldres forestilling om barnet med funksjons- og utviklingsproblemer: Forestillingen om det perfekte barnet, om det mislykkede barnet og om det virkelige barnet. Det er viktig å "hjelp foreldrene til å forene de to første, sprikende oppfatningene av barnet så de sammen danner en realistisk forståelse, som igjen kan gi grunnlag for en positiv interaksjon" (Rye, 2002, s. 91). Den som skal formidle kartleggingsresultater må derfor være varsom med å gi urealistiske forventninger til hva barnet vil kunne mestre i fremtiden, for å unngå å gi foreldre tilleggsbelastning med knuste håp på sikt. På den annen side må realistiske utsikter til positiv utvikling tydeliggjøres overfor foreldre, for å gi dem håp og for at foreldre selv kan styrkes i sin deltakelse i denne utviklingen. Hafstad og Øvreeide skriver om å "vise barnet frem for foreldrene på en måte som er relevant for dem og deres muligheter" (Hafstad og Øvreeide, 2011, s. 182). Ifølge Davis bør informasjonen som gis være egnet, det betyr at det som sies må være "ærlig, korrekt og avbalansert, og verken gi foreldrene falske forhåpninger eller være unødig negativt" (Davis, 1995, s. 116). For å fremme foreldres positive følelser bør den som skal formidle resultater, i denne sammenheng PP-rådgiver, omtale barnet på en positiv måte.

Foreldre må bli styrket i troen på seg selv som foreldre og på betydningen av sitt samspill med barnet for at barnet skal oppnå en best mulig utvikling. Hafstad og Øvreeide skriver: "Blant annet kan måten vi beskriver barneproblemer på, være avgjørende for foreldrenes motivasjon for egen innsats" (Hafstad og Øvreeide, 2011, s. 151). Foreldres betydning for barnets positive utvikling må imidlertid ikke misforstås dithen at det er foreldrene selv som skal ha pedagogisk hovedansvar og stå for eventuelle opptreningsprogrammer. Foreldre må få anledning til å bare være foreldre. Også dette momentet belyses av Vaage, i beskrivelsen av troen på et atferdsterapeutisk treningsprogram som skulle følges i alle av datterens daglige gjøremål som for eksempel måltider. Den iherdige treningen gikk på bekostning av det naturlige samspillet mellom far og datter. Dalen og Tangen (2012) belyser hva det kan gjøre med foreldre-barn-relasjonen hvis far og mor blir barnets trenere: "Signaliserer det til barnet at foreldrene er dets gode hjelper, eller er budskapet at "du blir visst aldri god nok"?" (Dalen

og Tangen, 2012, s. 224). Forfatterne peker på at en slik trenerfunksjon kan føre til negative relasjonsforandringer i familien.

Jeg har nå sett på betydningen av foreldres oppfatning av barnet for samspill og utvikling. Det er viktig at profesjonelle omtaler barnet i et positivt lys og trekker frem styrker på en måte som gjør at foreldre kan få et realistisk bilde av fremtiden. Det har også mye å si hvordan foreldre ser på seg selv og på betydningen av sin rolle i barnets videre utvikling. Hvordan kan foreldre hjelpes til å få en positiv oppfatning av seg selv som foreldre? Rye viser til at foreldre kan bli overoppmerksomme på det som er vanskelig og episoder der de selv har opptrådt på en negativ måte. Disse foreldrene må hjelpes til å bli oppmerksomme på det som fungerer bra og på gode episoder. ”En bedret selvfølelse er en viktig forutsetning for å kunne se nye og positive sider ved sin egen omsorgsfunksjon” (Rye, 2002, s. 93). Det er ikke slik å forstå at alle foreldre PPT er i kontakt med, har lav selvfølelse og bebreider seg selv for ting de har gjort feil som foreldre. PP-rådgiver bør imidlertid være bevisst på at noen foreldre har nettopp disse følelsene og tankene og at ting som blir sagt i møte med foreldre kan tolkes på en måte som bekrefter denne oppfatningen de har av seg selv. Hafstad og Øvreeide skriver: ”Vår beskrivelse kan derfor komme til å gi foreldre en opplevelse av å være anklaget, og de kan også føle seg ekskludert, eller redusert i betydning for barnet. Den som føler seg anklaget eller tilsidesatt, vil ikke oppleve motivasjon for å opprettholde dialogen og relasjonen” (Hafstad og Øvreeide, 2011, s. 145).

Jeg vil oppsummere denne delen om samspill mellom foreldre og barn med å minne om at det er viktig å snakke positivt om barnets og foreldrenes ressurser når kartleggingsresultater formidles til foreldre. Dette er viktig for foreldrenes opplevelse av barnet og seg selv, som igjen er viktig for samspillet dem imellom. Et godt samspill er viktig for å støtte barnets utvikling. Det er imidlertid viktig at ikke foreldrene gis inntrykk av at barnets eventuelle vansker skyldes samspillsproblemer eller andre ting foreldre gjør feil. Jeg understreker at min oppgave ikke handler om omsorgssvikt og at andre forhold kommer i betraktning ved slike tilfeller. Mitt fokus er ikke samspillsvansker, men samspilletets potensiale.

2.3 Rådgivning

2.3.1 Hva er rådgivning?

Rådgivning kan defineres som ”enhver situasjon der det foreligger gjensidig enighet om at et menneske skal gå inn i et samarbeid med et annet menneske, i et forsøk på å yte hjelp” (Davis, 1995, s. 16). Johannessen, Kokkersvold og Vedeler (2010) omtaler rådgivning som pedagogisk virksomhet der hensikten er å sette de som søker hjelp, i bedre stand til å hjelpe seg selv, også i andre, lignende situasjoner enn den aktuelle. Rådgivning i betydningen å gi råd og veiledning til mennesker som trenger det, har eksistert til alle tider. Det kunne være eldre mennesker med lang livserfaring, venner eller familie, i senere tid fagfolk med spisskompetanse innenfor et område, som hadde noe å bidra med når noen søkte råd. Rådgivning som egen virksomhet eller profesjon, er imidlertid av nyere dato. ”Det var derimot ikke før i forrige århundre at rådgivning ble sett på som en profesjon i forhold til det å hjelpe mennesker med å løse sine problemer” (Lassen, 2002, s. 24). Lassen (2002) viser til at rådgivning som yrke oppstod på bakgrunn av et samfunnsbehov for å sikre mennesker hjelp i hjemmemiljøet som følge av avinstitusjonalisering i samfunnet.

Når jeg bruker begrepet ”rådgivning”, mener jeg både innholdet som bygger på rådgivers spisskompetanse samt formen eller måten rådgiver hjelper radsøker på eller snakker med vedkommende. Innenfor denne oppgavens tema vil rådgivning derfor være den hjelp PP-rådgiver gir ut fra sin faglige spisskompetanse, samt måten vedkommende samtaler med og tilrettelegger en prosess med foreldre. Innholdet i dette omtales i egne delkapitler. Det finnes ulike former for rådgivning. Lassen (2002) deler dem inn i kategoriene direkte rådgivning, veiledning og konsultasjon. Johannessen et al (2010) bruker lignende begreper når de deler inn paraplybegrepet ”rådgivning” i underkategoriene terapi, rådgivning, konsultasjon, veiledning, systemrettet rådgivning og innovasjon og undervisning. Rådgivning i betydning direkte rådgivning skjer når radsøker trenger hjelp med å løse et problem eller for å komme videre i livet sitt. Denne formen for rådgivning er en prosess som går over tid. Veiledning kjennetegnes ved at rådgivningen skjer mellom fagpersoner, der en mer erfaren profesjonell kan gi råd til en som er mindre erfaren. Veiledningsbegrepet brukes imidlertid også i noen tilfeller når fagpersoner skal spre kunnskap, for eksempel gi opplæring om pedagogiske opplegg til foreldre. Konsultasjon har, i motsetning til de to andre, et indirekte mål. ”Rådgiveren arbeider med en radsøker (kalt ”consultee” av Caplan 1993) som skal utføre et

arbeid i forhold til en klient. Konsultasjonen foregår som oftest mellom to mennesker med ulike profesjoner eller ulik spisskompetanse” (Lassen, 2002, s. 33). Ut fra denne inndelingen blir det tydelig at denne oppgaven handler om direkte rådgivning. For enkelthets skyld bruker jeg begrepet rådgivning.

Lassen (2002, s.25) nevner seks retninger som var med på å forme rådgivning til en profesjon:

1. yrkesmessig rådgivning – en retning både innen skolen og innen industrien
2. Mentalhygienisk rådgivning – en reaksjon til store institusjoner og deres mangel på effektive resultater.
3. Humanistiskpreget rådgivning – en retning med fokus på menneskers iboende mulighet for vekst.
4. Psykometri/testing som et ledd i rådgivning – en kartleggingsmulighet til bedre forståelse av styrker og vansker.
- 5.Psykoanalytisk rådgivning – en retning som viste at det nyttet å snakke om sine problemer.
6. Behavioristisk rådgivning – en retning basert på viten fra eksperimental psykologi om læring og avlæring av atferd.

Jeg opplever denne inndelingen klargjørende med tanke på hva slags rådgivning min oppgave har i fokus, nemlig en kombinasjon av nummer 3 og 4. Kartlegging som mulighet til bedre forståelse av styrker og vansker er nettopp den faglige spisskompetansedelen som definerer innholdet i den sakkyndige delen av PP-rådgivningen. Den humanistisk-pregede rådgivningen er hva jeg ønsker å fremheve som PP-rådgivningens andre komponent. Denne vil ha mye å si for hvordan foreldre opplever selve formidlingen av kartleggingsresultater, og dermed på hvilken måte resultatene oppfattes og følges opp av foreldre. Rådgivning etter humanistisk tradisjon er vektlagt i pensumlitteratur og rådgivningstrening på masterstudiet i spesialpedagogikk. Dens prinsipper ”har stått sentralt i etableringen av rådgivning som profesjon” (Lassen, 2002, s. 24). Det er videre en form for rådgivning som jeg kan føle meg vel med, da den er i tråd med mine verdier og mitt menneskesyn. Dette har vært viktig for mitt valg av hva jeg mener bør inngå som en sentral del av PP-rådgivers formidlingskompetanse. Jeg vil utdype dette i neste underpunkt.

Jeg vil presisere at rådgivning handler om en prosess, ”en utviklingsprosess fra en nåværende situasjon ... mot en ny situasjon karakterisert av ønsket om en forbedring” (Lassen, 2002, s. 20). I dette perspektivet kan det stilles spørsmål om formidling av kartleggingsresultater til foreldre strengt tatt kan kalles rådgivning. Jeg mener det. For det første argumenterer jeg i oppgaven for at elementer fra rådgivning er viktig i denne formidlingssituasjonen. For det andre kan formidling av kartleggingsresultater i et oppsummeringsmøte sees som del av startfasen i en prosess mot forbedring/ønsket situasjon og dermed som en del av en større rådgivningsprosess.

2.3.2 Rådgivers personlige egenskaper og holdninger

Min problemstilling er: *Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?*

Johannessen et al (2010) mener følgende punkt er viktige ved utdanning og opplæring av rådgivere:

- Rådgiveren må bli kjent med seg selv, sine verdier og personlige forutsetninger
- Empati og kommunikasjonsferdigheter må integreres med teoretiske kunnskaper og praktisk opplæring
- Rådgiveren må lære seg å skille mellom egne behov og rådsøkers, samt lære seg å være innlevende og samtidig ha profesjonell distanse
- Rådgivere bør ha et bredt sett av ulike kunnskaper om mennesker, systemer og organisasjoner.

Dette grunnlaget legger til rette for rådgivning i tråd med humanistisk tradisjon, en retning som har fokus på menneskers iboende mulighet for vekst, jamfør punktet over. Dette innebærer en tro på at rådsøker selv kan finne veien til løsninger og endringer i sitt liv, men trenger hjelp til å se seg selv og sin situasjon utenfra og noen som kan stille riktige spørsmål for at han eller hun selv kan finne svar. Det er viktig å ha som bakgrunn at ”Humanistisk rådgivning oppsto som reaksjon både på psykoanalysens determinisme og atferdsterapiens noe mekaniske og upersonlige tilnærming” (Johannessen, et al, 2010, s. 47). Johannessen et al (2010) tydeliggjør rådgivers rolle i humanistisk rådgivning som en slags jordmor, som skal forløse rådsøkers iboende muligheter. For å oppnå en slik forløsning, er rådgivers personlige egenskaper og holdninger viktig. Vedkommende må blant annet ha god menneskelig- og selvinnsikt, kunne tone seg inn på rådsøkers ståsted, vise anerkjennelse og være empatisk.

Carl Rogers er en sentral representant for humanistisk rådgivning. Han har identifisert noen grunnleggende elementer som må være til stede for å oppnå effektiv psykoterapi eller personlig rådgivning (Rogers 1990). Disse elementene inngår i hva Rogers kaller klientsentrert terapi, basert på grunnleggende terapeutisk holdning. Jeg presiserer at klientsentrert terapi ikke er forbeholdt terapeutisk virksomhet mellom pasient og behandler, men er aktuelt som begrep også innenfor rådgivning. Johannessen et al (2010) påpeker at det i praksis er vanskelig å skille helt mellom personlig rådgivning og terapi på grunn av at det innenfor terapi "er utviklet begreper og teorier som i stor grad danner grunnlag for personlig rådgivning" (Johannessen et al, 2010, s. 21). Der Rogers bruker begrepene terapeut og klient, kan vi like gjerne snakke om rådgiver og rådsøker. I denne oppgavens sammenheng vil dette være PP-rådgiver og foreldre som får formidlet kartleggingsresultater.

I grunnleggende terapeutisk holdning inngår kongruens, ubetinget positiv aktelse og empati. Kongruens fremholdes av Rogers som det mest sentrale grunnleggende element i klientsentrert terapi, da det danner grunnlag også for de to andre egenskapene positiv aktelse og empati. Kongruens innebærer at rådgiver er seg selv, er ekte og fremstår som nettopp det. Rådgiver må ikke spille en rolle eller bære en maske som kan hindre rådsøker i å føle trygghet og oppriktighet, noe som kan vanskeliggjøre rådgivningsprosessen. Dette betyr ikke at rådgiver skal fortelle rådsøker om alle sine følelser og sitt privatliv, men må opptre i samsvar med den han eller hun er. "The genuineness of the therapist is one of the elements in the relationship that make the risk of sharing easier and less fraught with dangers" (Rogers, 1990, s. 13).

Om ubetinget positiv aktelse, skriver Rogers: "This means that the therapist communicates to his client a deep and genuine caring for him as a person with human potentialities, a caring uncontaminated by evaluations of the patient's thoughts, feelings, or behavior" (Rogers, 1990, s. 13). Det handler om å ikke dømme rådsøker. Jeg vil anta at dette i mange tilfeller kan være utfordrende, særlig når det er vanskelig å identifisere seg med rådsøkers liv, atferd og holdninger. Ubetinget positiv aktelse må ikke misforstås dithen at rådgiver alltid skal anerkjenne rådsøkers handlinger. Det finnes atferd som ligger utenfor grensen for det akseptable. Ett eksempel er omsorgssvikt. I slike tilfeller må rådgiver være tydelig på at dette ikke er akseptabelt og følge opp på en hensiktsmessig måte. En relasjon bygget på ubetinget positiv aktelse hos rådgiver, er viktig for at rådsøker skal føle seg trygg til å utforske sider

ved seg selv og sine omgivelser. Ifølge Rogers (1990) kan terapeut/rådgiver noen ganger ha en tilbøyelighet til å være mer anerkjennende overfor rådsøkers negative følelser enn positive når det er snakk om vanskelige livssituasjoner. Det er viktig å ikke automatisk forvente negative følelser eller å forklare positive følelser som glede og trygghet med at rådsøker er i forsvarsposisjon. Dette er relevant i forhold til oppgavens tema. Forventes det at foreldre skal bli lei seg, være i krise eller sorg når de får en negativ beskjed om sitt barn? Anerkjennes lettelse og takknemlighet som adekvate følelser, eller tror PP-rådgiver at foreldrene ikke har forstått alvor? Jeg har ikke grunnlag for å tro det ene eller andre, men stiller spørsmålet for å få frem viktigheten av at rådgiver har en ubetinget positiv aktelse, uansett hvilke følelser rådsøker viser. Noen foreldre kan fint takle det å få en beskjed andre vil oppfatte som dramatisk, mens noen foreldre kan reagere med sjokk på beskjed om noe andre vil anta er uproblematisk. ”Det er en traumatisk opplevelse for hele familien, også i tilfeller der fagfolkene anser problemet som trivielt. Noen foreldre kan for eksempel bli sterkt oppskaket av nyheten om en relativt beskjeden hørselssvekkelse” (Davis, 1995, s. 113).

Empatisk forståelse hos terapeut/rådgiver beskrives slik: ”It is a sensing of the client’s inner world of private personal meanings as if it were your own, while never forgetting that it is not yours (Rogers, 1990, s. 15). Rogers peker på viktigheten av å oppleve klientens indre verden der og da, i rådgivningens øyeblikk, da dette har betydning for om rådgivningen blir vellykket. Det er imidlertid ikke nok at rådgiver kan sette seg inn i rådsøkers situasjon. Det andre trinnet i empatisk forståelse er ”to communicate these inner meanings again to the client in a way that allows them to be ”his” experiences ” (Rogers, 1990, s. 15). Andre begreper som henger nært sammen med empati, er anerkjennelse, intersubjektivitet og affektiv inntoning. Anne-Lise Løvlie Schibbye (1996) bruker disse begrepene i sin artikkel Anerkjennelse – en terapeutisk intervensjon? Affektiv inntoning, oftest brukt om samspill mellom mor og spebarn, brukes her også om måten den lyttende terapeuten toner seg inn i klientens opplevelsesverden. Anerkjennelse fremheves som holdning og ”relasjonsbakgrunn” gjennom hele prosessen. En slik relasjonsbakgrunn vil informere terapeuten om hva som er adekvat i en gitt situasjon (Schibbye, 1996). Schibbyes anerkjennelsesbegrep rommer lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse (Schibbye, 2002).

Aksept- og toleransedelen av anerkjennelse er nært knyttet til Rogers begrep ubetinget positiv aktelse. Affektiv inntoning og empati rommer også mye av det samme, selv om Stern (1985), referert i Schibbye (2002), presiserer at inntoning i motsetning til empati dreier seg om noe

som skjer umiddelbart, uten å innebære kognitive prosesser. Affektiv inntoning ligner dermed slik jeg ser det på det første trinnet i empatisk forståelse, da begge handler om å "sense" eller "tone" seg inn på den andres følelser og opplevelser. Denne egenskapen er vesentlig for å kunne formidle på en empatisk måte. Ingen foreldre er like. Det er derfor vanskelig på forhånd å vite hvordan opplysninger vil oppfattes og håndteres av den enkelte. Nettopp derfor er begreper som empati og affektiv inntoning vesentlige for å kunne formidle kartleggingsresultater på en måte som styrker foreldre. Derfor mener jeg videre at disse egenskapene er sentrale også når det gjelder det å "kun" formidle kartleggingsresultater til foreldre, og ikke bare under mer langsiktige rådgivningsprosesser.

Hilton Davis (1995) vektlegger også grunnleggende holdninger hos rådgiver i sin bok om rådgivning til foreldre med kronisk syke og funksjonshemmede barn. De grunnleggende holdningene er respekt, som ligger nært opp til Rogers' begrep ubetinget positiv aktelse, autensitet, som ligner Rogers' kongruensbegrep, og empati. Davis skriver om ytterligere to grunnleggende holdninger, nemlig ydmykhet og dempet entusiasme. Om ydmykhet, skriver Davis (1995, s. 83): "Den forhindrer at hjelperens selvgodhet kommer i veien for hjelpeprosessen". En ydmyk holdning vil dessuten forebygge en faglig forsvarsposisjon. Entusiasme for arbeidet er i følge Davis godt for forholdet mellom foreldre og hjelper. Samtidig bør entusiasmen være dempet, "fordi det er upassende å være støyende og prangende når man arbeider med alvorlige spørsmål..." (Davis, 1995, s. 87).

Ulike forfattere bruker som vi ser noe ulike begreper om tilsvarende fenomen. Jeg velger å sammenfatte de grunnleggende holdningene eller egenskapene med Rogers' begreper kongruens, ubetinget positiv aktelse og empati, samt med Davis' ydmykhet og dempet entusiasme.

2.3.3 Rådgivningsferdigheter

Punktet over handler om grunnleggende holdninger og egenskaper en rådgiver bør ha for best mulig å kunne hjelpe radsøker etter humanistisk tradisjon. I tillegg til disse egenskapene, finnes det noen rådgivningsteknikker eller -ferdigheter rådgiver kan lære seg som støtter opp om disse egenskapene og bidrar til å tydeliggjøre dem for radsøker. Jeg har valgt å bruke Davis (1995), som omtaler følgende ferdigheter:

- *Oppmerksomhet*. "Den kanskje viktigste ferdigheten er evnen til å vie foreldrene sin hele og fulle oppmerksomhet, påpeke det for dem og utelukke alle forstyrrende elementer, også personlige bekymringer" (Davis, 1995, s. 88). Blikk, ansiktsuttrykk, kroppsholdning, bevegelser og språklyder sier noe om hvor en har oppmerksomheten sin.
- *Aktiv lytting*. Dette er en form for lytting som krever stor grad av tilstedeværelse og konsentrasjon. "Det er ikke bare et forsøk på å motta verbal informasjon, men en energisk leting etter meningen bak ordene" (ibid., s. 91) Hensikten er å gjøre hjelpeprosessen lettere.
- *Ansporing*. Dette innebærer å oppmuntre foreldrene til å begynne å snakke og til å utdype problemene sine på en forståelig måte. Åpne spørsmål fra rådgivers side kan være svært effektive i den sammenheng.
- *Å vise empati*. Empati er en av de grunnleggende holdningene, jamfør forrige punkt. Davis vektlegger i denne sammenheng det å vise empati til foreldre ved "å formulere et kort og konsist utsagn som nøyaktig og fullstendig dekker det personen sier, tenker og/eller føler" (ibid., s. 96). Dette gir i følge Davis signaler om respekt, autensitet (kongruens) og empati og viser at rådgiver virkelig følger med.
- *Grunnleggende utdyping*. Davis (1995) påpeker at alle, fagfolk inkludert, har en tendens til å forsøke å løse folks problemer umiddelbart. Ofte finnes det ingen raske løsninger. Rådgiver må derfor være tålmodig og gi rom og tid for en grundig utdyping av foreldres opplevelse av situasjonen og deres behov med tanke på best mulig tilpasset hjelp.

Etter min mening er disse rådgivningsferdighetene vel så viktige i en tidligere fase i sakkyndighetsarbeidet og samlet sett mindre relevant når det gjelder formidling av kartleggingsresultater. Noen av ferdighetene er imidlertid svært relevante. Det gjelder ikke minst oppmerksomhet, som er en viktig ferdighet også i oppgavens sammenheng. Aktiv lytting og å vise empati finner jeg også relevant. Grunnen til at jeg har tatt med alle ferdighetene Davis omtaler, er for å få en samlet fremstilling og fordi jeg ikke vil utelukke muligheten for at alle disse ferdighetene kan kunne komme til nytte også i oppsummeringsmøter etter sakkyndig vurdering.

Kommunikasjonskompetanse er svært viktig for god gjennomføring av møtet. Det innebærer å vite noe om hva kommunikasjon er. Kommunikasjon handler like mye om hvordan et budskap oppfattes eller tolkes av mottaker som avsenders formidling av og intensjoner med budskapet. Det er derfor nødvendig å prøve å forstå den andres forståelse. Ved tvil, bør den som formidler budskapet sjekke om mottaker har forstått riktig (Drugli og Onsøien, 2010).

Det er også viktig å være bevisst på tempo i samtalen eller i formidlingen. Det kan bli mye for foreldre å ta inn over seg på en gang. Dersom de har fått en uventet negativ beskjed, kan de havne i en tilstand av sjokk eller vantro, noe som vil gjøre det vanskelig å få med seg hva som blir sagt videre i møtet. ”Mange foreldre forteller at de ikke husker noe fra møter med profesjonelle annet enn informasjonen om de problemene barnet har” (Drugli, 2008, s. 144). Det er derfor viktig at rådgiver er oppmerksom og sensitiv for å sjekke ut om foreldrene er mottakelige for videre informasjon. Hvis de ikke er det, bør det avtales et nytt møte på et senere tidspunkt for ytterligere informasjon eller avtale om oppfølging.

Rådgivningsferdighetene omtalt her kan, slik jeg ser det, plasseres tematisk mellom rådgivningsholdninger/-egenskaper og prinsipper for møteledelse og foreldresamtaler. Det sistnevnte tas opp som et eget punkt til slutt i teorikapittelet og handler mer om praktiske forberedelser og tilrettelegging, mens dette punktet om ferdigheter handler om mer eller mindre tekniske metoder for kommunikasjon med rådsøker.

2.3.4 Partnerskapsmodellen

Flere av de grunnleggende holdningene nevnt tidligere konkretiseres, slik jeg ser det, i partnerskapsmodellen (Davis, 1995). Det gjelder ikke minst ubetinget positiv aktelse og ydmykhet. Modellen er i tråd med et humanistisk menneskesyn. Den har som essens at det skal eksistere et partnerskap mellom rådgiver og rådsøker, mellom den profesjonelle og foreldrene. Foreldrene skal anerkjennes som eksperter på egne barn og egne liv og må derfor ikke ”overkjøres” med ekspertråd på en måte som gjør at de opplever at de ikke lenger har styringsrett over seg selv. Rådgiver må derfor være var overfor rådsøkers behov og lytte til det vedkommende forteller, verbalt eller nonverbalt. Når det gjelder foreldre som eksperter på egne barn, er det for eksempel viktig at PP-rådgiver eller andre som kartlegger barn, snakker med foreldre om deres opplevelse av barnet og kontrollerer underveis i formidlingen av kartleggingsresultater at resultatene stemmer overens med foreldrenes opplevelse av barnet. Dette er i tråd med regelverk og veileder om sakkyndig vurdering. PPT har som tidligere omtalt ”plikt til å rådføre seg med eleven/foreldrene i arbeidet med å utforme tilbud om spesialundervisning og legge stor vekt på synspunktene deres, jf. § 5-4 tredje ledd” (Utdanningsdirektoratet, 2009, s. 42). Videre er samtale med foreldre i løpet av kartleggingen omtalt i veilederen. Ingerid Bø (2011) bruker begrepet delkompetanse om foreldres og fagfolks kompetanse om barnet. Begge har bare delvis kompetanse, derfor trenger hver av

dem den andres innsikt. Selv om de har ulike roller i samarbeidet, er begge roller like viktige. De kan dermed være likeverdige, selv om det ikke er et jevnbyrdig forhold mellom dem. ”Informasjon fra den ene er like viktig som informasjon fra den andre. Å være klar over at en selv er en viktig part, vil oftest bety noe for viljen til å satse tid og krefter på samarbeidet.” (Bø, 2011, s. 119). Derfor bør ideelt sett begge parter være tydelige på at de anerkjenner hverandres kompetanse.

Partnerskapsmodellen innebærer som nevnt ikke et jevnbyrdig forhold mellom fagfolk og foreldre. De har ulik type kunnskap, og den profesjonelles spisskompetanse skal ikke settes til side av hensyn til foreldrene som eksperter på egne barn, der det oppstår konflikt mellom ulike oppfatninger av barnet. Davis (1995) understreker at foreldre og fagfolk spiller ulike roller og at foreldres ekspertise er å regne som utfyllende og verdifulle. Gjensidig respekt er en forutsetning for at partnerskapet skal lykkes. Det er også viktig med god kommunikasjon og at informasjon gis på en måte som alle deltakerne kan forstå. ”Det impliserer: 1) Å legge forholdene til rette for at foreldrene/partneren kan gi entydig og hensiktsmessig informasjon, 2) å lytte grundig til det de har på hjertet, 3) å tolke opplysningene så nøyaktig som mulig og 4) gi egnet respons” (Davis, 1995, s.63).

Som kontrast til partnerskapsmodellen, står ekspertmodellen. Denne innebærer at rådgiver har svekket respekt for foreldre og et ønske om å avhjelpe alle foreldres vansker. Etter denne modellen er det rådgivers ansvar å løse alle problemer for foreldre, da de ikke ansees kapable til å klare det selv. Rådgivning etter ekspertmodellen vil ikke føre til at foreldrene opplever at de mestrer egne liv eller at de kan gå ut fra møtet og føle seg styrket som foreldre.

Jeg mener at partnerskapsmodellen er viktig å huske på i samarbeid med foreldre. Når det gjelder formidling av kartleggingsresultater til foreldre, er modellen relevant særlig når det gjelder å få bekreftelse på at det PP-rådgiver formidler, er gjenkjennbart hos foreldrene. Dette vil, ut fra ovenstående omtale, ha en tosidig effekt. For det første vil bekreftelse fra foreldrene styrke holdbarheten i resultatene av kartleggingen. Det betyr at foreldre er partnere i den forstand at deres særskilte ekspertise som foreldre anerkjennes som viktig for å få et helhetlig bilde av barnet. For det andre vil en tydelig anerkjennelse av foreldres kompetanse bidra til en opplevelse av at de er viktige, noe som kan gi økt motivasjon i foreldrerollen og i det videre samarbeidet med PP-rådgiver og andre fagfolk.

2.4 Kunnskap om kartlegging

Jeg har tidligere vist til at rådgivning har en faglig innholdsside og en side som handler om holdninger til og relasjon med rådsøker. Dette underkapittelet handler først og fremst om det faglige innholdet knyttet til PP-rådgivers arbeid med kartlegging av barn. Jeg vil redegjøre for hva som inngår i kartleggingsbegrepet. Deretter vil jeg fokusere bruk av faguttrykk, som ikke kun er en faglig styrke, men som også tvert imot kan øke avstanden og svekke partnerskapet mellom rådgiver og rådsøker.

2.4.1 Generelt om kartlegging

Når det gjelder kartlegging av barn, må man være varsom med å trekke konklusjoner på grunnlag av testresultater, og ingen test må stå alene som indikator på barns evner. I følge Jerome Sattler (2008) består kartlegging av barn av fire ”søylar”. De fire søylene kompletterer hverandre. ”Each procedure must be interpreted in its own right, and the information obtained from all four must be woven together so that the final tapestry is integrated, understandable, meaningful, and consistent” (Sattler, 2008, s. 5). Den første søylen representerer standardiserte, normerte tester. Den type tester kan si noe om barnet i forhold til hva som er normalt å forvente for eksempel ut fra ulike alderstrinn. Den andre søylen er intervju eller samtaler med barnet og dets foreldre, lærere eller andre personer som kjenner barnet godt. ”Results of an assessment may be meaningless or inconclusive if you examine the child without interviewing those who play an important role in his or her life” (Sattler, 2008, s. 6). Dette er i tråd med partnerskapsmodellen. Det er viktig å anerkjenne foreldres eller andre nærpersioners kompetanse når det gjelder barnet. Søylen nummer tre består av observasjon av barnets atferd, både i formelle testsituasjoner og i barnets naturlige omgivelser. Det er viktig å skrive ned observasjoner av barnet i løpet av testsituasjonen fordi disse kan supplere og korrigere testresultater. Dersom barnet for eksempel virker uinteressert eller sliten, kan det ikke forventes høye testskårer. Dersom barnet virker pertentlig, er det ikke så rart om barnet kommer dårlig ut på oppgaver som går ut på å gjøre ting raskest mulig. Den siste søylen står for uformelle kartleggingsprosedyrer, som for eksempel kan bestå av andre typer tester eller prøver samt gjennomgang av for eksempel medisinske journaler og andre dokumenter som kan gi viktig bakgrunnsinformasjon om barnet.

Kartleggingen som inngår i den sakkyndige vurderingen av barnet, bør altså være bred og bygge på alle de fire søylene for å få et så fullstendig bilde som mulig av barnet. Når kartleggingen er gjennomført, skal det skrives rapport. Resultatene skal formidles til foreldre og andre som trenger resultatene for å kunne støtte barnet, ikke minst lærere. Det er som tidligere nevnt vanlig å ha oppsummeringsmøte med foreldrene, i tillegg til at de får den sakkyndige rapporten. Vi kommer nå over i kjernen av oppgaven: Hvordan bør PP-rådgiver ordlegge seg når kartleggingsresultatene skal formidles til foreldre?

2.4.2 Bruk av faguttrykk

Mitt hovedfokus er den muntlige formidlingen av kartleggingsresultater som skjer i oppsummeringsmøtet, og ikke selve formuleringen av sakkyndig rapport.

Oppsummeringsmøtet tar imidlertid utgangspunkt i den sakkyndige vurderingen. Noen av informantene har også, som resultatkapittelet viser, fortalt at den muntlige formidlingen av kartleggingsresultater har foregått ved gjennomgang og til dels opplesning av den skriftlige rapporten. Jeg finner det derfor også relevant å omtale skriftlig formulering av kartleggingsresultater.

Den som skal skrive den sakkyndige vurderingen, må tenke igjennom hvem som skal lese den. Det innebærer for det første å skrive på en forståelig måte. For det andre må budskapet formuleres på en skånsom måte. I følge Sattler (2008) bør den som skriver rapporten tenke over hvilken endret forståelse foreldre vil kunne få av sitt barn etter å ha lest den og hvilke konsekvenser det vil kunne ha. Dette henger sammen med det jeg tidligere har skrevet om foreldres oppfatning av barnet sitt. Fra egen tidligere arbeidserfaring har jeg lest flere sakkyndige vurderinger og har sett at barns evnenivå av og til beskrives med utviklingsalder. Hvordan oppleves det å se svart på hvitt at femåringen din fungerer på nivå med en toåring? Kanskje er det riktig å være så konkret med tanke på tilrettelegging av tiltak. Den som skal formidle resultater til foreldre, skriftlig eller muntlig, bør imidlertid være bevisst på hensikten med bruk av utviklingsalder og om det vil komme barnet til gode.

Sattler (2008) skriver også at man bør unngå unødvendig bruk av vanskelige faguttrykk. Fagterminologi kan føre til forvirring og misforståelser. Det samme gjelder etter min mening også mer dagligdagse begreper når slike brukes innenfor en faglig ramme. Her vil jeg nevne som eksempel bruken av begrepene skjev eller ujevn profil. Disse kan gi inntrykk av noe

negativt. Det kan imidlertid innebære at barnet skårer innenfor normalområdet på det fleste områder, men langt over normalområdet på ett område. Dette vil medføre en profil som viser at barnet presterer ujevnt. I realiteten er totalbildet positivt. Den som formidler resultatene, må derfor sørge for at foreldre forstår hva som ligger i begrepene. Det gjelder både i rapportskriving og i møte med foreldre.

Når det gjelder bruk av faguttrykk, skriver Clas J. Claussen: ”Vi bør unngå fagterminologi og fagsjargong. Ved siden av at dette skaper unødig distanse gir det et overfladisk inntrykk av faglighet. Overdreven bruk av faguttrykk kan dessuten få foreldre til å føle seg underlegne, og det kan føre til misforståelser eller irritasjon” (Claussen, 2010, s. 129). I møtet med foreldre bør fagfolk også unngå å bruke ord som ”man” eller ”en” i stedet for ”jeg” eller ”vi”, da dette også skaper unødig distanse. Claussen skriver ikke om rapportskriving eller sakkyndig vurdering, men om samtaler mellom barnehageansatte og foreldre der det foreligger grunn til bekymring for barnet. Jeg finner imidlertid hans syn på fagterminologi svært relevant også når det gjelder det å formidle kartleggingsresultater til foreldre. Den som formidler bør etterstrebe å unngå misforståelser og legge til rette for en trygg atmosfære der foreldre ikke føler seg underlegne. Da handler det ikke kun om språkbruk, men hvordan møtet med foreldre (og eventuelt andre viktige personer i barnets liv) planlegges og gjennomføres. Det er det neste punkt handler om.

2.5 Møteledelse og prinsipper for foreldresamtaler

Til nå har jeg redegjort for teori som handler om hva det innebærer å være foreldre, om rådgivningsegenskaper og -ferdigheter, kartlegging av barn, begrepsbruk, samt PPT og saksgangen ved sakkyndig vurdering. Jeg har valgt disse temaene fordi jeg mener at alt dette bør inngå i rådgivningskompetansen for å få til en best mulig formidling av kartleggingsresultater til foreldre. I tillegg mener jeg det er viktig å ha god kunnskap om hvordan man best mulig kan planlegge og gjennomføre møter med foreldre. Dette kan virke selvsagt og som noe som ”går av seg selv”. Likevel vil grundig forberedelse av den praktiske tilrettelegging av møtet kunne hindre at uheldige og ubehagelige situasjoner oppstår unødvendig på grunn av dårlig møteplanlegging.

Møtet med foreldre består av ulike faser. Fasene kan deles inn som følger: Forberedelse og tilrettelegging, start, temafase, avslutning og etterarbeid (Drugli og Onsøien, 2010). De tre midterste fasene er slik selve møtet er delt inn, mens de to andre handler om hva som skjer i for- og etterkant. I forberedelsesfasen er det blant annet viktig å ta stilling til hvem som skal delta, å finne tidspunkt som passer alle, samt å forberede seg mentalt til møtet. I denne fasen kan rådgiver blant annet forberede seg på mulige følelsesreaksjoner. Drugli og Onsøien (2010) påpeker at den profesjonelle må kunne takle ulike følelsesreaksjoner fra foreldre uten å ta på seg ansvar for disse. ”Det er viktig å være empatisk overfor foreldrene, men det er ikke det samme som å ta ansvar for å ”trøste noe bort” (Drugli og Onsøien, 2010, s. 55). Det kan være gunstig å øve på å si det som skal fremlegges i møtet, for eksempel i rollespill med en kollega. Da kan rådgiver få tilbakemelding og innspill om hva som eventuelt bør gjøres annerledes. Det er også viktig å planlegge hvem som skal formidle hvilke resultater. Selv det å holde av egnet møterom er viktig for hvordan møtet oppleves av de involverte. Det har noe å si fordi atmosfæren kan skape trygghet eller usikkerhet alt ettersom. Det er dessuten viktig å kunne holde møtet uforstyrret. Plasseringen av møtedeltakerne, særlig der det er mange tilstede, kan påvirke for eksempel hvorvidt foreldrene opplever seg sett og ivaretatt som viktige deltakere, jamfør partnerskapsmodellen. Samtidig skal man være oppmerksom på at ”For foreldre kan det bli opplevd som påtrengende å sitte rett overfor den profesjonelle fordi de da må møte blikket til den andre parten når de ser rett frem, og de må snu seg litt bort for å unngå det” (Drugli og Onsøien, 2010, s. 62). Det kan være hyggelig å servere foreldre og andre deltakere noe å drikke. Samtidig påpeker Drugli og Onsøien (2010) at man skal passe seg for å gjøre det for hjemmekoselig, da dette kan hemme foreldre i å være ærlige eller kritiske. Som vi ser, er det litt av en balansegang å ta riktige hensyn til det praktiske rundt møtesituasjonen. Blir den profesjonelle bare forvirret og usikker av å kjenne til hvor lite som skal til for å lykkes eller mislykkes med et godt møte? Kanskje er det vesentlige her å være bevisst at man kan påvirke møtesituasjonen på flere måter og at man bør planlegge det som kan planlegges.

Velkomsten har ifølge Davis (1995) mye å si for å skape en trygg stemning for bekymrede og usikre foreldre. Det er derfor viktig å møte presist og ønske dem hjertelig velkommen. ”Det bør alltid innebære at man reiser seg, ser på hvert enkelt menneske, smiler vennlig og hilser på det.” (Davis, 1995, s. 103). Når det gjelder møtets innledningsfase, bør den inneholde presentasjon av møtedeltakerne, bakgrunnen for møtet og klargjøring av roller og ansvar (Claussen, 2010). Claussen tydeliggjør forskjellen mellom bakgrunn for møtet og hensikten

med møtet. Sistnevnte bør være en del av møtets temafase, eller arbeidsfase, som Claussen kaller det. Denne fasen er selve kjernen i møtet. Møtets bakgrunn er i oppgavens sammenheng tilmeldingen til PPT og den sakkyndige vurderingen. Møtets hensikt er å oppsummere resultatene fra den sakkyndige vurderingen og sammen å snakke om oppfølgingen av denne. Møtets avslutningsfase bør inneholde en kort oppsummering av møtet, eventuelt nye avtaler, samt evaluering av møtet. ”Anmodning om tilbakemelding er god investering i framtidig samarbeid. Dette gjelder ikke minst i forhold til foreldre som opplever seg som hjelpeløse ofre for hjelpeinstanser og hjelpere som vet best” (Claussen, 2010, s. 155). Claussen skriver riktignok ikke om PPT og sakkyndig vurdering, men mer generelt om foreldresamtaler der det foreligger grunn til bekymring for et barn. Likevel mener jeg sitatet er relevant og i tråd med de prinsipper som bør gjelder for denne type møter, jamfør partnerskapsmodellen.

Mer detaljert omtale av planlegging og gjennomføring av foreldremøter og –samtaler er å finne hos blant andre Davis (1995), Claussen (2010), Drugli (2008) og Drugli og Onsøien (2010). Jeg finner det ikke naturlig å gå mer i detalj om dette i masteroppgaven, da oppgaven handler om så mye mer enn det praktiske rundt møtet. Det er likevel en viktig del av det totale bildet og handler om rammeforutsetninger for at møtet skal kunne gjennomføres på en best mulig måte. Kanskje er det godt å vite at det finnes noe som kan planlegges og legges praktisk til rette og at ikke alt handler om rådgivers personlige egenskaper og faglig dyktighet. Ikke alle kan være like gode til å ha en affektiv inntoning til foreldre. Det kan ligge en trygghet i å kunne ”krysse av på listen” over momenter som bør være planlagt før møtet setter i gang og i selve gjennomføringen av møtet.

2.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg først redegjort for PPTs ansvarsområde, for den spesialpedagogiske tiltakskjeden og for den sakkyndige vurderingen. Dette er viktig å ha som bakgrunn for å besvare problemstillingen *Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?* Jeg har videre omtalt hva som etter min kunnskap og mitt syn bør inngå i denne rådgivningskompetansen. Det er for det første kunnskap om foreldre og om samspill mellom foreldre og barn. Dernest er det generelle rådgivningsferdigheter og egenskaper ut fra

humanistisk tradisjon. Et syn på foreldre som eksperter på egne barn, jamfør partnerskapsmodellen, bør ligge til grunn for arbeidet med foreldre, herunder kartlegging og formidling av dens resultater. Videre må PP-rådgiver ha god fagspesifikk kunnskap om kartlegging av barn og hvordan man bør ordlegge seg på en tydelig, men skånsom måte. Til slutt har jeg omtalt betydningen av god møteforberedelse og –gjennomføring.

Den totale rådgivningskompetansen som dannes på bakgrunn av de ovennevnte komponenter, er et ideal ut fra mitt ståsted. Det vil sikkert finnes ulike syn på hva en god PP-rådgiver bør inneha av kompetanse. Jeg har ikke arbeidserfaring fra PPT selv, og ville kanskje brakt inn andre momenter dersom jeg hadde det. Selv tenker jeg at den rådgivningskompetansen jeg beskriver er nyttig som redskap for egen fremtidig praksis. I tillegg til å anvende teorien til å øke min kunnskap, har jeg brukt teorien som utgangspunkt for å lage intervjuguiden. Dette vil jeg omtale nærmere i oppgavens metodedel. Resultatkapittelet vil også være påvirket av teorigrunnlaget. Jeg vil for det første drøfte datamaterialet i lys av dette. For det andre vil jeg fremstille resultatene tematisk, med utgangspunkt i intervjuguiden.

3 Vitenskapsteori og metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for hvordan jeg har gått frem i masterprosjektet mitt, samt begrunne valg jeg har tatt underveis. Først vil jeg beskrive det vitenskapsteoretiske grunnlaget undersøkelsen min bygger på.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

3.1.1 Forholdet mellom teori og empiri

Selv om forskningsprosjektet mitt har et teoretisk grunnlag, jamfør forrige kapittel, jobber jeg ikke ut fra en bestemt teori eller hypotese. Forholdet mellom teori og empiri avgjør hvorvidt forskning kan sies å være induktiv eller deduktiv. Deduktiv forskning går forenklet sagt fra teori til empiri, mens induktiv forskning går fra empiri til teori. Det betyr at man i deduktiv forskning har en eller flere teori(er) eller hypotese(r) som utgangspunkt og at man bruker empiriske data til å bekrefte eller avkrefte disse. I induktiv forskning brukes empiriske data til å danne teori eller antakelser om sammenhenger. Problemstillingen er dermed ikke bundet av en forhåndsbestemt antakelse eller hypotese (Befring, 2007). Mitt masterprosjekt handler om foreldres erfaringer med å få formidlet kartleggingsresultater om sitt barn etter sakkyndig vurdering. Jeg har en teoretisk bakgrunn, bygget på min oppfatning av hva rådgivningskompetanse innebærer i denne sammenheng. Spørsmålene i intervjuguiden er formulert og kategorisert med utgangspunkt i teorigrunnlaget. Dette vil jeg omtale nærmere senere. Jeg har likevel til hensikt å la informantenes utsagn tale for seg og søke etter mening i disse på mest mulig fritt grunnlag, uten å la teorien i for stor grad styre min tolkning av utsagnene. Jeg er ikke ute etter å bekrefte eller avkrefte mitt teorigrunnlag og min førforståelse, men vil belyse og drøfte de innsamlede data med bakgrunn i teorigrunnlaget. Dermed kan man se undersøkelsen som en kombinasjon av induktiv og deduktiv tilnærming til problemstillingen. En slik tilnærming kan kalles abduktiv, jamfør Tangen (i Dalen, 2011). ”Ved abduksjon kombineres induksjon og deduksjon. Forskeren tar utgangspunkt i empiriske enkelttilfeller, men tar dessuten i bruk teoretiske forestillinger og begreper” (Dalen, 2011, s. 99).

3.1.2 Hermeneutikk og fenomenologi

Tolkningens betydning når det gjelder å trekke ut meningsinnhold fra et datamateriale, tilsier at hermeneutikk er en sentral tilnærming i min undersøkelse. ”Som *virksomhet* betraktet kan vi si at hermeneutikk er å komme fram til en velbegrunnet tolkning, meningsutlegning, forståelsesutlegning av et meningsformidlende materiale. Som *fag* betraktet er hermeneutikk en metodelære for tolking og meningsutlegning” (Wormnæs, 2005, s. 10). Begrepet førforståelse (eventuelt for-forståelse) står sentralt i hermeneutikken. Med dette menes en "forståelsesberedskap" (Wormnæs, 2005, s. 2) som bidrar til "hvordan det forståtte forstås" (ibid.). Monica Dalen forklarer førforståelse slik: "Denne omfatter meninger og oppfatninger vi på forhånd har i forhold til det fenomenet som skal studeres" (Dalen, 2011, s.16). Selv om jeg i størst mulig grad vil etterstrebe å ikke la meg styre av teorien og min førforståelse når jeg analyserer informantenes utsagn, er jeg klar over at min førforståelse ikke kan legges fullstendig til side, men vil påvirke min tolkning av utsagnene. Det bringer tankene over på hva tolkning egentlig innebærer når jeg som forsker skal tolke mening ut fra intervjuene i transkribert form. Ifølge intensjonalismen er en teksts mening avsenders intensjon med teksten (Fay, 1996). En teksts mening er ikke alltid hva den ser ut til ved første øyekast, men den ligger der og venter på å bli oppdaget av tolker. Meningen er ifølge Fay med andre ord statisk og uavhengig av tolker, selv om det er opp til tolker om meningen tolkes riktig. Det er flere teorier eller retninger innenfor intensjonalismen. Noen innebærer psykologiske prosesser som å sette seg inn i avsenders tanker for å oppdage dennes intensjoner. Andre peker på at man må gå ut over avsenders bevisste motiv og intensjoner og se på den videre kontekst og sosiale setting for å få med hva som eventuelt påvirker avsender ubevisst. Selv om konteksten påvirker en tekst, er det likevel avsender som er i fokus for intensjonalistisk meningsfortolkning (Fay, 1996). Gadamerisk hermeneutikk, derimot, har ikke fokus på avsenders intensjoner. Den som tolker påvirker tolkningsprosessen, noe som medfører at tekstens mening er relativ. Mening er alltid mening for noen, det vil si at mening først oppstår når teksten blir tolket. Mens intensjonalismen ensidig vektlegger avsender, er fokus for gadamerisk hermeneutikk samspillet mellom tekst og den som tolker. Dermed er tolkningen ikke statisk, da det over tid er rom for nye fortolkninger av samme tekst. Fay presiserer at dette ikke gjør meningen subjektiv: Tolkere skal ikke bruke teksten etter eget for godtbeholdende. Det ligger imidlertid til gadamerisk hermeneutikk at tolker alltid vil tolke ut fra sin samtid og kontekst (Fay, 1996). I mitt tilfelle vil jeg nødvendigvis tolke ut fra min kontekst eller det Kvale og Brinkmann (2009) betegner som kontekstuell forståelseshorisont,

som blant annet er det teori- og verdigrunnlaget som har påvirket meg. Samtidig er det avsenders mening jeg ønsker å avdekke og som jeg har i fokus. ”Du kan godt ha gjort mye forarbeid og opparbeidet deg solid kunnskap i forhold til ditt tema, og samtidig være mest mulig forutsetningsløs og åpen i møte med informantene” (Dalen, 2011, s. 25). Fay (1996) poengterer at meningsfortolkning i praksis sjelden vil være «ren» intensjonalistisk eller «gadammersk», og de to retningene behøver ikke å være i konflikt med hverandre. Dette samsvarer med det blant andre Dalen (2004) og Kvale og Brinkmann (2009) skriver om at forskerens forforståelse uunngåelig vil påvirke tolkningen av datamaterialet og at kvalitativ forskning dermed alltid vil ha et element av subjektivitet i seg, selv om en tilstreber størst mulig grad av objektivitet. Jeg har forsøkt å ivareta denne balansen mellom subjektivitet og objektivitet i min masteroppgave ved gjennomgående å være bevisst og tydelig på min egen rolle i tolkningen av datamaterialet og hva denne tolkningen bygger på. Dette samsvarer med hva Kvale og Brinkmann (2009) skriver om at forskningens legitimitet kan ivaretas ved at forskeren er åpen om og tydelig på hva som er grunnlaget for forskerens fortolkning, slik at dette skal kunne vurderes av leseren.

I intervjuundersøkelsen, som jeg vil beskrive grundig i neste punkt, er jeg ute etter foreldres egne erfaringer og opplevelser ved det å få formidlet kartleggingsresultater om sitt barn. Opplevelsesaspektet står sentralt innenfor fenomenologien, som ved siden av hermeneutikken er perspektiv som passer godt til mitt masterprosjekt. Ordet fenomenologi, utledet fra ”fenomen”, har sitt opphav i det greske ordet *fainomai*, som betyr ”jeg viser meg” (Duesund, 2001). ”Den fenomenale virkeligheten er virkeligheten slik vi opplever den (...) Fenomenologien (...) er opptatt av virkelighetens kvalitative og erfarte sider, ikke av det kvantitative og målbare. Oppmerksomheten rettes mot det subjektivt erfarende mennesket” (Duesund, 2001, s. 30). Min undersøkelse blir dermed fenomenologisk, da det er foreldrenes subjektive opplevelser jeg ønsker å ”fange”. Samtidig vil informantenes utsagn tolkes av meg, slik at meningsdanningen skjer i et samspill mellom informant og meg. I så måte har undersøkelsen også en hermeneutisk side.

3.2 Forskningsdesign og metode

Jeg kjenner ikke til eksisterende forskning eller litteratur som handler om akkurat mitt tema eller problemstilling. Slik sett kan masteroppgaven min betraktes som eksplorerende design:

”Da vil det ofte vere snakk om eit første steg inn i eit nytt forskningsfelt. Ambisjonane i eit slikt tilfelle kan vere å skaffe oversikt, eller å finne grunnlag for å formulere relevante spørsmål og problemstillingar for ei meir omfattande empirisk kartlegging” (Befring 2007, s. 183). Samtidig finnes det som tidligere nevnt litteratur som omhandler nærliggende tema. Jeg har derfor reflektert over hvorvidt min undersøkelse tilfredsstiller kriteriene for eksplorerende design eller ikke. Uansett er prosjektet mitt av kvalitativ karakter. Kvalitative studier går i dybden på fenomener og handler ikke først og fremst om å tallfeste data, slik kvantitative studier gjør. ”Det mest typiske trekket ved kvalitative data er at dei gir ei språkleg framstilling av opplevingar, observasjonar eller samtaler” (Befring, 2007, s.180). Det er ikke bestemte tema som i seg selv avgjør om studier skal være kvalitative eller kvantitative. Det er problemstilling og hva slags informasjon man ønsker å få om temaet. I mitt tilfelle er problemstillingen *Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?* Her er jeg ikke ute etter kvantifiserbare opplysninger, da jeg som beskrevet over har et fenomenologisk perspektiv.

3.2.1 Kvalitativt semistrukturert intervju

"Formålet med et intervju er å fremskaffe fyldig og beskrivende informasjon om hvordan andre mennesker opplever ulike sider ved sin livssituasjon. Det kvalitative intervjuet er spesielt godt egnet for å få innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser" (Dalen, 2011, s. 13). Opplevelsesdimensjonen er altså sentral i slike intervjuer. Jeg har valgt kvalitativt semistrukturert intervju som metode, da jeg tidlig i prosessen så at denne metoden egnet seg best til å få frem opplysninger som kan bidra til å besvare min problemstilling. Gjennom denne metoden vil informantene kunne fortelle om sine erfaringer uten å være fastlåst av et rigid spørsmålsoppsett. Samtidig er intervjuet strukturert på den måten at temaene er forhåndsbestemt og at det er noen konkrete spørsmål intervjuer ønsker svar på (Dalen, 2011). Intervjuer kan i løpet av intervjuet vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å avvike fra intervjuguiden, dersom informanten allerede har svart på spørsmålet eller sagt noe som gjør spørsmålet irrelevant. Det gis også rom for å stille oppfølgingsspørsmål, dersom informanten har sagt noe intervjuer ønsker å få utdypet. Spørsmålene bør være formulert på en måte som gjør at informanten kan fortelle på mest mulig fritt grunnlag og så fyldig som mulig. Dette kan oppnås ved at spørsmålene er klare og utvetydige, ikke er ledende, ikke

krever spesiell forhåndskunnskap, at man forsøker å unngå for sensitive tema, samt ved å gi rom for at informanten kan ha egne og kanskje utradisjonelle oppfatninger (Dalen, 2011).

Min intervjuguide ble strukturert med bakgrunn i oppgavens teoridel, med flere underspørsmål i hver hovedkategori. Det var dette som styrte arbeidet med intervjuguiden, i tillegg til de ovennevnte kriterier som jeg i størst mulig grad fulgte. Jeg har erfart at det er en utfordring å stille åpne, ikke-ledende spørsmål når man samtidig ønsker en bestemt type svar som kan si noe om for eksempel teorien masteroppgaven bygger på. Fristelsen til å stille ja-/nei-spørsmål er stor. Slike typer spørsmål bør imidlertid begrenses, da disse hindrer informantene i å reflektere og svare åpent, noe som er en forutsetning i studier som har en fenomenologisk tilnærming.

3.3 Utvalg

Jeg ønsket å intervju foreldre om deres opplevelser ved det å få formidlet kartleggingsresultater om sitt barn etter sakkyndig vurdering. Tanken var at foreldrenes erfaringer forhåpentligvis kunne kaste lys over og bidra til å besvare problemstillingen. Intervjuet skulle ta utgangspunkt i det siste oppsummeringsmøtet foreldrene hadde hatt med PPT. Noen foreldre har vært i slike møter flere ganger, ved gjentatte sakkyndige vurderinger. Jeg kom ganske tidlig frem til at 4-6 informanter var et passende utvalg. På grunn av den relativt korte tiden jeg hadde til rådighet, ville det være vanskelig gjennomførbart med flere intervjuer, tatt i betraktning at jeg selv skulle foreta alle intervjuene og transkribering av dem. Samtidig ønsket jeg å ha mer enn et par informanter, for å få et så godt datamateriale som mulig. Dalen (2011) skriver at ”antallet informanter ikke kan være for stort fordi både gjennomføringen av intervjuene og bearbeidingen av dem er en tidkrevende prosess. Samtidig må intervjumaterialet en sitter igjen med være av en slik kvalitet at det gir tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse” (s. 45).

3.3.1 Kriterier for og refleksjoner rundt mitt utvalg

Jeg valgte å avgrense utvalget til foreldre som relativt nylig hadde erfart å få formidlet kartleggingsresultater om sitt barn gjennom oppsummeringsmøte etter sakkyndig vurdering. Grunnen til at foreldrene burde ha denne erfaringen relativt nylig, er at jeg anså det som viktig at de hadde den friskt i minne. Selv om de kanskje lenge vil huske totalopplevelsen

rundt resultatformidlingen, kan det være vanskelig å huske detaljer som for eksempel plassering i møtelokalet, deltakere, hvilken informasjon de fikk før og etter møtet. ”Relativt nylig” er riktignok et lite presist begrep. Jeg vil derfor forklare hva jeg legger i dette. Jeg har tenkt at det kanskje ikke er naturlig å intervju foreldre som nettopp har vært i oppsummeringsmøte. For det første har disse foreldrene allerede brukt mye av den siste tiden på møter og kartlegging, og jeg ville nødig at de skulle oppleve en henvendelse om deltakelse som masete. For det andre har jeg tenkt at det kan være en fordel om informantene kan ha fått oppsummeringsmøtet litt på avstand, da en del tanker og refleksjoner som jeg etterspør i intervjuguiden nettopp kan kreve noe avstand i tid. Samtidig har det vært viktig for meg at oppsummeringsmøtet med PPT ikke ligger mange år tilbake, da jeg sannsynligvis ville få lite ut av intervjuet i forhold til det som har vært ønskelig. For øvrig har jeg ikke hatt flere kriterier for utvelgelse. I og med at fokus er på selve formidlingssituasjonen og rådgivers kompetanse, har jeg ikke ansett det som hensiktsmessig eller relevant å velge ut fra barnets eventuelle diagnose eller vanske. Av hensyn til relevans og anonymisering har jeg valgt å ikke tilkjenne egenskaper ved informantene utover det som fremgår av 3.3.2 og resultatkapittelet. Jeg bruker derfor ikke bokstaver eller nummer for å skille mellom informantene, da jeg i hovedsak ikke har funnet det nødvendig for fremstilling og lesning å vite hvem av informantene jeg omtaler. Der det har betydning, har jeg skrevet noe i retning av "Dette var samme informant som uttalte...".

3.3.2 Rekruttering av informanter

Jeg startet tidlig arbeidet med å få tak i informanter. Allerede i slutten av august sendte jeg e-post til en PPT med forespørsel om bidrag til å formidle kontakt med aktuelle foreldre. I tillegg ba jeg om å få delta som observatør i ett eller flere oppsummeringsmøter med foreldre samt om å få snakke med en eller flere ansatte. Dette gjorde jeg fordi jeg ønsket å tilegne meg best mulig kunnskap om temaet før intervjuene. Senere på høsten sendte jeg en henvendelse til nok en PPT med tilsvarende forespørsel. Det tok lang tid før jeg fikk svar, som først kom etter flere henvendelser fra meg. Jeg fikk omsider hyggelige svar tilbake fra begge PPT, men de har ikke hatt kapasitet eller anledning til å hjelpe meg. Jeg har stilt meg spørsmål om jeg burde vært mer ydmyk i min henvendelse til PPT og om de kan ha opplevd henvendelsen som truende på noe vis. Kan jeg ha gitt dem inntrykk av at jeg skulle gå PPT etter i kortene, at jeg hadde en hypotese om at PPTs formidling av kartleggingsresultater til foreldre ikke er tilfredsstillende? Eller så kan deres tilbakeholdenhet ganske enkelt skyldes nettopp at de ikke

hadde kapasitet eller andre forhold av praktisk eller etisk karakter, som at de ikke ønsket å gjøre noe som kunne oppleves belastende for foreldre de samarbeider med.

Jeg hadde hele tiden en plan B dersom henvendelsene til PPT ikke skulle føre frem. Over nyttår tok jeg kontakt med min tidligere arbeidsgiver, et pedagogisk fagsenter. Pedagogiske fagsentre koordinerer og yter spesialpedagogisk hjelp til barn i førskolealder. Fagsenteret sa seg villig til å bistå med å videresende mitt informasjonsbrev til aktuelle foreldre. Videre kontaktet jeg en venn av meg som er rektor på en spesialskole, som gjerne ville gjøre det samme for meg. Dette resulterte i tilsammen 7 svar fra foreldre som ønsket å delta i intervjuundersøkelsen. Det ene svaret kom sent i prosessen. På grunn av at jeg hadde tilstrekkelig med informanter, takket jeg nei til denne siste. Dermed har mine to kontakter fungert som portvakter, som er ”aktører med kontroll over atkomstlinjer til informantene” (Dalen 2011, s. 31). Dette viser at det er en fordel å kjenne noen i fagmiljøet som kan hjelpe med å formidle kontakt. Jeg ble svært takknemlig og lettet da jeg endelig fikk respons på informasjonsbrevet og svarbrevene begynte å komme i postkassen min! For øvrig kan jeg nevne at jeg i informasjonsbrevet til informantene opplyste om at det var mulig for begge foreldrene til barnet å bli intervjuet, sammen eller hver for seg. Ingen av de 7 foreldrene som svarte ja har ønsket å benytte seg av dette. Alle de 7 foreldrene er kvinner.

Informantene hadde vært i ulike typer oppsummeringsmøter med PPT, av mer eller mindre formell karakter. Møtene var avholdt i løpet av de siste 2 årene, det siste møtet ca 4 måneder før intervjuet. Det var geografisk spredning mellom informantene, noe som gjorde at de hadde forholdt seg til ulike PP-rådgivere.

3.4 Planlegging og gjennomføring av intervju

I informasjonsbrevet skrev jeg at jeg kunne komme hjem til informanten dersom det var ønskelig. Jeg var innstilt på å måtte gjennomføre noen av intervjuene på kveldstid av hensyn til informantenes eventuelle arbeid. Da informantene tok første kontakt med meg, lot jeg dem foreslå tid og sted for intervju. Alle informantene foreslo dagtid, og kun en av dem foreslo å bli intervjuet hjemme. Jeg hadde på forhånd antatt at informantene ville foretrekke å bli intervjuet hjemme hos seg selv. For det første fordi de da var i trygge omgivelser og for det andre fordi det var det enkleste for dem. Jeg kan kun spekulere i hvorfor de fleste ikke

foretrakk å bli intervjuet hjemme og ingen av dem på kveldstid. Kanskje ønsket de ikke å bruke verdifull kveldstid med familien når de hadde anledning til å gjøre det på dagen. Kanskje ville det oppleves som vanskelig å bli intervjuet med resten av familien i nærheten, inkludert barnet som var utredet. Kanskje var det helt andre grunner. Alle intervjuene, inkludert prøveintervju, ble avtalt gjennomført over tre uker i februar. Hele den første uken var jeg selv syk eller hjemme med sykt barn, slik at de to første intervjuene måtte utsettes. Heldigvis var de to informantene forståelsesfulle og fleksible, og nye avtaler ble gjort. Selv om det er lite ønskelig med den type endringer i planene, ser jeg også at jeg fikk en verdifull erfaring med at ting ikke alltid går som planlagt og at det må tas høyde for at uforutsette ting kan skje. En av informantene ble sykmeldt før intervjuet. Alt i alt resulterte dette i to intervjuer hjemme hos informant, ett intervju hjemme hos meg selv og tre intervjuer på informantens arbeidsplass, alle på dagtid. Alle intervjuene varte i mer eller mindre en time, som var omtrent som forventet. Alle informantene var lette å snakke med, og jeg måtte på ingen måte hale ordene ut av dem. Det var hyggelig å oppleve at informantene var positive til undersøkelsen. Jeg fikk ikke på noe tidspunkt opplevelsen av å være til bryderi. Noen ga tvert imot uttrykk for at de syntes det var spennende å delta som informant og at de syntes temaet mitt var viktig. Dette var svært inspirerende for meg.

3.4.1 Lydopptak, prøveintervju og forskerrollen

Jeg gikk til innkjøp av en diktafon med god lagringskapasitet. Bruk av lydopptak gir mulighet til å ha fullt fokus på å lytte aktivt til det informantene forteller, herunder å observere kroppsspråk. Lydopptak gjør også at intervjuer i etterkant slipper å lure på om informanten virkelig sa det hun gjorde. Før jeg kunne starte med intervjuene som skulle inngå i selve utvalget, måtte jeg gjennomføre et prøveintervju. ”I en kvalitativ intervjustudie må det alltid foretas ett eller flere prøveintervjuer både for å teste ut intervjuguiden, men også for å teste seg selv som intervjuer” (Dalen, 2011, s. 30). En annen fordel med prøveintervjuet er at man kan få testet at opptaksutstyr virker. Jeg gjennomførte prøveintervju med en av foreldrene som meldte seg som informanter. Grunnen til at jeg valgte det, og ikke prøveintervju med for eksempel en medstudent, var at jeg hadde nok informanter og fordi jeg ønsket et så autentisk prøveintervju som mulig. Tanken var at jeg skulle kunne ta med prøveintervjuet i utvalget likevel dersom noen av de andre intervjuene ble avlyst eller dersom for eksempel et lydopptak skulle bli dårlig. Jeg opplyste personen på forhånd om at intervjuet var et prøveintervju og om hva det innebar. Prøveintervjuet var nyttig. Jeg hadde på forhånd antatt

at det var enkelt å forholde seg til ett enkelt møte som tema for intervjuet, og at oppsummeringsmøtet hos PPT vanligvis foregår mer eller mindre på samme måte. Informanten hadde ikke vært i et særskilt oppsummeringsmøte relativt nylig. Barnets kartleggingsresultater fra PPT var formidlet i et ansvarsgruppemøte hvor også annen informasjon ble utvekslet. For det første ble det tydelig for meg at det som stod klart for meg i hodet mitt, ikke var klart nok formidlet i informasjonsbrevet mitt til informantene. For det andre forstod jeg at jeg i de andre intervjuene burde innlede intervjuet med en avklaring av hvilket møte vi skulle snakke om og be om at informanten opplyste underveis hvilket møte utsagnene var knyttet til. Prøveintervjuet ga meg også en aha-opplevelse i forhold til å se tingene i et større perspektiv. Jeg har vært opptatt av å avgrense og holde meg til saken (formidling av kartleggingsresultater og møtesituasjon). I prøveintervjuet opplevde jeg at informanten gjerne ville fortelle om andre ting også. Hun fortalte mye om barnet og hadde funnet frem dokumenter som jeg kunne lese. Jeg fikk se bilder fra familiealbum. Informanten ønsket å fortelle om og vise frem barnet sitt for meg. Jeg opplevde at det var viktig for henne å få fortelle meg dette. På den ene siden var jeg opptatt av "å komme til poenget", selv om jeg selvsagt ikke sa det. På den annen side opplevde jeg det som positivt å bli vist denne tilliten samt nyttig å ha denne bakgrunnsinformasjonen som ramme rundt hovedfokus i intervjuet. Kanskje gjorde det det lettere for meg å forstå svarene informanten ga på spørsmålene. Episoden fikk meg til å reflektere rundt forskerrollen. Rent metodisk lot jeg kanskje intervjuet "skli litt ut". Samtidig fant jeg det etisk sett riktig å la informanten fortelle det hun ønsket, samtidig som jeg underveis forsøkte å peile intervjuet inn på rett spor. Jeg tror faktisk at det metodisk sett også var riktig å ikke holde seg for stramt til PPT og oppsummeringsmøtet: Dersom informanten hadde følt seg avvist, ville hun kanskje ikke åpne seg og gi så gode og informative svar som hun gjorde på mine spørsmål. Jeg opplevde at det var viktig å forsøke å opptre i tråd med prinsippene som gjelder for god rådgivning, som empati, ydmykhet og positiv aktelse, for å bidra til å skape rom for refleksjon. Informanten selv bidro sterkt til at det ble en god opplevelse ved måten hun tok meg imot på. Dalen (2011) drøfter validitet i forhold til forskerrollen, og skriver: "Å legge forholdene til rette for at det skapes intersubjektivitet styrker validiteten i fortolkningen av informantenes uttalelser" (ibid, s. 95).

Ut over det jeg har nevnt, ga prøveintervjuet ingen grunn til å endre på intervjuguiden. I det neste intervjuet, derimot, ga informanten uttrykk for at hun fikk en følelse av at det var forventet at hun skulle svare på en bestemt måte, at det fantes riktige og feil svar. Vi var

enige om at det var lurt om jeg i de senere intervjuene opplyste om at det ikke fantes riktige svar og at jeg spør fordi jeg ønsker å høre om informantenes opplevelser. Jeg innledet derfor de andre intervjuene med å påpeke dette.

De andre intervjuene bekreftet inntrykket fra prøveintervjuet når det gjelder behovet for å snakke om *barnet*. En av informantene påpekte til og med at det var uvant å skulle snakke om seg selv og foreldrerollen, og at det ikke var barnet som var tema. Jeg opplevde imidlertid ikke at hun syntes det var negativt, snarere tvert imot. Med bakgrunn i prøveintervjuet, ga jeg i de andre intervjuene rom innledningsvis til å fortelle mer generelt om barnet før jeg brukte intervjuguiden. Jeg opplevde at det var lettere å holde seg til intervjuguiden når informanten på forhånd hadde fortalt om barnet og "utredningshistorikken".

3.5 Transkribering

Intervjuene ble lagret på egen Mac i tillegg til på diktafonen inntil de var ferdig transkribert og hørt gjennom flere ganger for å sikre at jeg hadde transkribert korrekt. Jeg fikk erfare, som flere hadde fortalt, at transkribering er en svært tidkrevende prosess. Jeg brukte ca en time på å transkribere 10 minutter opptak. Det betyr at hvert intervju tok ca 6 timer. Utskriftene ble på 9 til 15 sider hver. Jeg hadde ikke annet avspillingsutstyr enn diktafonen, noe som fungerte helt greit. Jeg kunne justere volum og hastighet, samt spole frem og tilbake etter behov. Jeg transkriberte så og si alt som ble sagt, med unntak av det som var åpenbart irrelevant. I disse tilfellene noterte jeg i stikkordsform hva informanten snakket om, i tilfelle jeg skulle få behov for å gå tilbake til lydopptaket og høre på det ved en senere anledning. Noen småord, som stotring og usammenhengende ord uten mening, ble utelatt, men markert. Selv om transkriberingen tok lang tid, opplevde jeg arbeidet som verdifullt. For det første kunne jeg se for meg informanten som snakket og kunne knytte bildet av personen til det jeg hørte. Datamaterialet ble nært og lett å huske, i hvert fall hovedtrekkene. For det andre startet analyseprosessen automatisk inne i hodet mitt mens jeg transkriberte, da jeg oppdaget ting jeg ikke hadde reflektert over der og da i intervjusituasjonen.

3.6 Analyse

Analyse i denne sammenheng er bearbeiding av datamaterialet til resultater som gir mening. Analyseprosessen startet tidlig, allerede i løpet av perioden med intervjuer. Både i løpet av selve intervjuene og i transkriberingsfasen dukket det opp tanker og refleksjoner om hva som kunne vise seg å bli sentrale momenter i oppgavens resultatdel. Disse refleksjonene skrev jeg ned i en notatbok etter hvert.

For øvrig brukte jeg tid på å finne ut hvilken analytisk tilnærming som var riktig for meg. Først lot jeg meg inspirere av Giorgis 5-trinnsmodell for fenomenologisk analyse (Giorgi, 1985). Jeg fant imidlertid ut at jeg måtte avvike såpass mye fra denne av hensyn til omfangsrikt datamateriale og kort tid til rådighet, at jeg knapt kunne kalle det for Giorgis metode. Jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på metoden. Det var en lettelse for meg å lese hos Kvale og Brinkmann (2009) at det er mulig å analysere uten å holde seg til en bestemt metode og at spørsmålet man bør stille seg, er: "Hvordan analyserer jeg det intervjupersonene fortalte meg, på en måte som beriker og utdyper meningen med det de sa?" (s. 200). Forfatterne viser til at det "I mange betydningsfulle intervjuundersøkelser fra de siste tiårene (...) ikke har vært brukt systematiske analyseteknikker til å analysere intervjuene" Videre mener de at det kan være mindre viktig å bruke spesifikke analytiske verktøy når forsker har teoretisk kunnskap om temaet for en undersøkelse og stiller "teoretisk kvalifiserte spørsmål" (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 242). Jeg opplevde at dette kunne passe for mitt arbeid med masteroppgaven. Jeg kunne dermed slippe frustrasjonen jeg hadde over å føle at jeg måtte finne en spesifikk analysemetodikk og at datamaterialets naturlige dialog med meg kom i skyggen. I og med at jeg har bygget intervjuguiden på masteroppgavens teorigrunnlag, har det vært naturlig for meg å kode informantenes utsagn ut fra mer eller mindre de samme kategoriene som inngår i intervjuguiden. Koding vil si å "systematisk gjennomgå dataene for å sette merkelapp på hva de egentlig handler om" (Dalen, 2011, s. 62). Jeg har kodet hele datamaterialet, men trukket ut meningsbærende enheter av relevans for oppgaven i det videre analysearbeidet. Underveis har jeg gått inn i dialog med teksten, jamfør Kvale og Brinkmann (2009). Min rolle i dialogen medfører en tolkningsprosess, noe jeg har forsøkt å være meg bevisst. Giorgi (1985) skriver at de meningsbærende enhetene ikke eksisterer *as such*. De eksisterer kun i relasjon med forsker. Mine foreløpige refleksjoner i løpet av

gjennomføringen av intervjuene, kan ha påvirket hva jeg oppfattet som viktige meningsbærende enheter, samt tolkningen av disse.

Jeg har valgt å ikke bruke dataverktøy for analyse. Før jul gikk jeg på NVivo-kurs med tanke på at det kunne være et nyttig redskap i analyseprosessen. Det er imidlertid flere grunner til at jeg valgte å ikke bruke det. For det første fikk jeg beskjed fra IT-støtte at de ikke hadde tilgang på NVivo-program tilpasset Mac, som jeg brukte. Jeg kunne imidlertid valgt å bruke programmet på en eldre PC jeg hadde tilgang til. Jeg vurderte imidlertid at tidsbruk på å sette meg inn i programmet, samt praktiske barrierer ved å skifte mellom Mac og PC, gjorde det lite hensiktsmessig å bruke NVivo. Den viktigste grunnen til at jeg valgte bort dataprogram som analyseverktøy, var imidlertid min læringsstil eller måte å jobbe på. Jeg liker å jobbe med utskrifter med tekst som jeg kan understreke eller sette ring rundt, og sitte med mange ark rundt meg. Slik kommer stoffet nærmere meg.

I fremstillingen av analyseresultatene har jeg foretatt en meningsfortetting ved omskriving og forkortelse av utsagn jeg har funnet relevant for oppgaven. Informantenes utsagn fremstilles også gjennom sitater. Det er i følge Dalen (2011) tre typer sitater som er interessante å ha med: Sitater som fanger opp det essensielle, sitater som kan stå som eksempel for mange og sitater som forekommer sjelden. Alle disse typene sitater er representert i resultatkapittelet. Utover meningsfortetting og sitater, består fremstillingen av egne tolkninger av informantenes utsagn, herunder teoretisk perspektiv på disse, samt oppsummerende beskrivelser. Beskrivelser som er informantens egne, kan kalles "experience near", mine beskrivelser og tolkninger av informantenes utsagn kan kalles "experience distant" (Dalen, 2011). For øvrig har jeg valgt en tematisk fremstilling av resultater med utgangspunkt i intervjuguiden, i tråd med arbeidet med analyse. "Denne fremstillingsformen er mye brukt og tar ofte utgangspunkt i intervjuguiden og de områdene som den omhandler" (Dalen, 2011, s. 69). Selve analysen og resultater av denne presenteres i eget kapittel.

3.7 Forskningsetiske hensyn

Arbeidet med masteroppgaven har foregått i tråd med de etiske retningslinjene fra den nasjonale forskningsetiske komite for humaniora og samfunnsfag (NESH) (Forskningsetiske komiteer 2006). Her påpekes det blant annet at forskeren har et ansvar for å unngå at de som

utforskes utsettes for skade eller andre alvorlige belastninger. Risikoen for belastninger må imidlertid ifølge retningslinjenes punkt 7 avveies opp mot ”forskningens sannhetssøken og kritiske funksjon” (ibid.). Jeg har derfor tenkt at jeg måtte forsøke å unngå at intervjuene kunne oppleves som en tilleggsbelastning for foreldre. Det er mulig at det kan oppleves slik selv om informantene melder seg frivillig. Jeg har stilt meg selv spørsmålet om mitt tema og min problemstilling kunne føre til at noen foreldre plutselig oppfattet sin egen situasjon som mer alvorlig enn de gjorde i utgangspunktet. Jeg ønsket på ingen måte å gi informantene en følelse av at møtet med PPT forutsettes å være en tøff opplevelse. Med andre ord har jeg måttet være bevisst min egen eventuelle forutinntatthet om og forventninger om foreldrenes erfaringer. Derfor har jeg i selve gjennomføringen av intervjuene forsøkt å strekke meg etter mine idealer om empati og affektiv inntoning, jamfør teoridelen, selv om jeg som intervjuer på ingen måte skulle opptre som terapeut. ”Når et intervju beveger seg inn på mer følsomme og vanskelige livsområder, kan det vekke sterke reaksjoner hos informanten. I slike situasjoner er det viktig å huske at forskeren ikke har en terapeutrolle” (Dalen, 2011, s. 36).

Jeg kunne ikke sette i gang intervjuene uten informert og fritt samtykke fra informantene, jamfør etiske retningslinjer (Forskningsetiske komiteer, 2006). At samtykket er fritt, betyr at informanten ikke på noen måte skal presses til å stille som informant. Informert samtykke betyr at informanten skal informeres om hva egen deltakelse i forskningen innebærer. Det må i følge etiske retningslinjer søkes tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) til å gjennomføre masterprosjektet. Søknad ble sendt etter nyttår med vedlagt prosjektplan, utkast til intervjuguide og informasjonsbrev. Klarsignal fra NSD forelå etter kun noen dager. NSD vurderer forskningen blant annet i forhold til personopplysningsloven. I den sammenheng er det et selvfølgelig krav at informantene anonymiseres og at jeg som student og forsker ivaretar kravet om konfidensialitet (ibid.). For øvrig har jeg et ansvar for å tilbakeføre forskningsresultatene til deltakerne, i følge punkt 47 i etiske retningslinjer: ”Informantene gir noe av seg selv til forskeren og har krav på å få noe tilbake. Informanter skal ha anledning til å korrigere misforståelser der det er mulig” (ibid.).

Det er viktig å ha et reflektert forhold til etiske aspekter ved selve forskerrollen. Slike refleksjoner har jeg presentert andre steder i oppgaven, der det har vært tematisk naturlig, som for eksempel i 3.4.1.

3.8 Kvalitetssikring

3.8.1 Validitet og reliabilitet

Kan resultater fra en kvalitativ studie gjelde for andre enn utvalget? Kan resultater fra en fenomenologisk undersøkelse regnes som pålitelige og gyldige, så lenge resultatene i stor grad bygger på forskers tolkning?

I kvalitativ forskning er validitetsbegrepet høyst relevant. Det handler om hvorvidt resultatene av forskningen kan anses som gyldige. Reliabilitet derimot, som omhandler pålitelighet, er mindre relevant innenfor kvalitativ forskning. "Reliabilitet i kvantitative undersøkelser forutsetter av fremgangsmåten ved innsamling og analyse av data skal kunne etterprøves nøyaktig av andre forskere. I en kvalitativ studie blir det vanskelig å stille et slikt krav" (Dalen, 2011, s. 93). Dette skyldes først og fremst forskerens betydelige rolle, som utformes i samspill med informanten og den aktuelle situasjonen (ibid.).

Nøyaktighetsprinsippet kan likevel i en viss grad ivaretas gjennom forskers beskrivelser av de enkelte ledd i forskningsprosessen, "slik at en annen forsker i prinsippet kan ta på seg de samme "forskerbrillene" ved en tenkt gjennomføring av det aktuelle prosjektet" (ibid., s. 93).

Jeg har tidligere i dette metodekapittelet drøftet validitet knyttet til utvalg og egen forskerrolle. I selve analyseprosessen har jeg forholdt meg til Maxwells (1992) tilnærming til validitetssikring i kvalitative studier. Han bruker kategoriene deskriptiv validitet, tolkningsvaliditet, teoretisk validitet, generaliserings- og evalueringsvaliditet, og omtaler selv de tre første som mest sentrale. Både av den grunn og fordi jeg har valgt å presentere et eget kapittel om generalisering, basert på Andenæs (2000), utelater jeg videre utdyping av Maxwells generaliserings- og evalueringsvaliditet. Deskriptiv validitet dreier seg om nøyaktigheten av gjengivelsen av informantenes utsagn. Dette mener jeg at jeg har sikret så langt som mulig gjennom flere gjennomlyttinger av lydopptak samt ordrett transkribering og sitering i fremstillingen av resultater. Maxwell påpeker imidlertid at deskriptiv validitet ikke bare handler om det forskeren omtaler, men også om det forsker unnlater å ta med av utsagn eller detaljer ved intervjuet. Selv om min beskrivelse og tolkning stemmer overens med hva informanten har sagt, vil jeg nødvendigvis måtte unnlate å ta med alt, noe som også kan være misvisende. Tolkningsvaliditet handler om at forskers tolkning i seg selv innebærer risiko for feilbeskrivelser, -tolkning og dermed feil grunnlag for eventuelle konklusjoner. Teoretisk

validitet handler om hvordan forsker ser beskrivelse og tolkning av datamaterialet i sammenheng med teori. "En slik validitet krever at de sammenhengene som avdekkes og forklares, kan dokumenteres i datamaterialet og forskerens sammenstilling og fortolkning av dette" (Dalen, 2011, s. 99). Det har vært nyttig for meg å være bevisst på disse tre typene validitet gjennom analyseprosessen. Er min gjengivelse av informantenes utsagn, sitater inkludert, korrekte? Har jeg tolket informantene riktig? Er de teoretiske perspektivene jeg bruker for å belyse datamaterialet, relevante? Maxwell gir ingen fasit på hvordan vi kan utelukke trusler mot validitet, men påpeker at hans typologi kan anvendes som en sjekkliste og en ramme for tenkning omkring validitet i kvalitative studier.

3.8.2 Generalisering

I følge Andenæs (2000) må resultaters overføringsverdi i kvalitativ forskning drøftes i lys av resultatenes form og innhold samt i lys av hvem som er mottakere av resultatene. "Når en skal drøfte resultaters overføringsverdi, må en problematisere hvor de kvalitative resultatene skal hen, ikke bare redegjøre for hvor de kommer fra" (Andenæs, 2000, s. 288). Hun skriver også at for at resultater skal kunne ha en overføringsverdi, må vi se på dem som sannsynliggjorte kunnskapsforslag snarere enn absolutte sannheter om hvordan noe er.

Mitt utvalg var basert på kriteriet at informanten hadde vært i oppsummeringsmøte med PPT etter sakkyndig vurdering. Det viste seg underveis i intervjuene at flere av informantene hadde barn som hadde vært kartlagt hos flere instanser. Det varierte hvilken rolle PPT hadde hatt i kartleggingen, hvordan oppsummeringen hadde foregått og hvem som foretok den, jamfør punktet om gjennomføring av intervjuene. Enkelte informanter påpekte også at det var unaturlig for dem å skille ut erfaringer fra akkurat det ene møtet. En del av informantene fortalte, knytter seg dermed ikke direkte til ett oppsummeringsmøte hos PPT. Jeg vurderer det likevel slik at det informantene forteller er relevant i forhold til min problemstilling. Jeg skal tross alt ikke evaluere PPT. Jeg er ikke ute etter å kartlegge foreldres erfaringer med PPT, snarere å få frem deres opplevelser når kartleggingsresultater formidles, med tanke på at dette kan inngå i kunnskapsgrunnlaget for å få til en god formidling av kartleggingsresultater. Jeg mener at kunnskapen absolutt kan gjelde for PPT, selv om enkelte utsagn knytter seg til møte med habiliteringstjenesten eller kompetansesentra. Jeg mener at de sannsynliggjorte kunnskapsforslagene fra undersøkelsen kan overføres ved at de er relevante for

oppsummeringsmøter i PPT, men også for andre instanser og situasjoner der fagpersoner skal formidle kartleggingsresultater til foreldre.

4 Resultater og drøfting

Som beskrevet i metodekapittelet, vil jeg fremstille resultatene av intervjuundersøkelsen tematisk (Dalen 2011). For meg har det vært til nytte for å rydde datamaterialet. Forhåpentligvis bidrar det også til å gjøre fremstillingen leservennlig. Informantenes innspill fremstilles dermed i sammenheng med temaet eller spørsmålet som ligger til grunn for innspillet. Det vil si at jeg ikke refererer til informanten eller bruker sitater i en annen sammenheng enn informanten har uttalt seg. Ulempen ved dette er at lignende svar eller innspill kan fremkomme i ulike underpunkter, slik at det kan virke som at jeg gjentar meg selv. Dette vil i så fall skyldes at informantene har kommet på svarene i ulike sammenhenger, det vil si etter forskjellige spørsmål. I noen tilfeller, der jeg selv vurderer det slik at omrøkkering av informantenes innspill ikke vil føre til feiltolkning, har jeg av hensyn til leservennlighet og tematisk sammenheng fraveket noe fra hovedprinsippet. Resultatene fra intervjuundersøkelsen vil bli presentert i form av sitater, meningsfortsettende omformuleringer av informantenes svar, samt tolkende og oppsummerende fremstillinger, jamfør kapittel 3.6. Dette vil igjen bli reflektert over og drøftet i lys av tidligere presentert teori der det faller naturlig.

Som omtalt i metodedelen, har noen av foreldrene vært i ulike møter der PPT har vært til stede, blant annet tverrfaglige møter som ansvarsgruppemøter. Informantene har blitt bedt om i hovedsak å forholde seg til oppsummeringsmøtet med PPT, men gjerne fortelle om andre møter dersom de har opplevd noe de mener er viktig å få frem og som samtidig er relevant med tanke på oppgavens tema. Derfor vil det gjennom kapittelet også fremkomme erfaringer fra andre typer møter. Jeg har etter beste evne forsøkt å være tydelig når jeg skriver om andre typer møter enn oppsummeringsmøte hos PPT etter sakkyndig vurdering.

Bearbeiding, analyse og fremstilling av datamaterialet baseres som sagt på intervjuguiden. Jeg deler inn kategoriene, og dermed også underkapitlene, slik: 4.1 Før møtet, 4.2 Deltakere, møterom og plassering, 4.3 Formidlingen av kartleggingsresultatene, 4.4 Rådgivers personlige egenskaper, 4.5 Partnerskapsmodellen, 4.6 Samspill barn-foreldre og 4.7 Avsluttende spørsmål.

4.1 Før møtet

4.1.1 Innkalling og informasjon

En informant opplyste at innkalling til oppsummeringsmøte kom i brev, men at det også var telefonkontakt for å finne tidspunkter som passet. Hun opplevde at det var tett kontakt med PPT i den perioden, og at de involverte personer var tilstedeværende. Også tre andre informanter mottok innkalling gjennom brev. Disse hadde i tillegg også mer uformell kontakt med PPT på telefon eller e-post for å avtale møte. Ved ett tilfelle ble den sakkyndige vurderingen skrevet kun få dager før skolesøknad skulle sendes. På grunn av tidsnød ble det ikke innkalt til formelt møte. Barnets mor fikk imidlertid anledning til å komme til PPTs kontor og lese igjennom den sakkyndige vurderingen sammen med PP-rådgiver, noe hun benyttet seg av.

Alle de fem informantene fikk informasjon i forkant om hva oppsummeringsmøtet ville dreie seg om. To av informantene hadde i tillegg fått noe informasjon om resultatene av kartleggingen. En av disse fikk mail etter at PP-rådgiver hadde observert barnet i barnehagen. PP-rådgiver ga små tilbakemeldinger underveis om hva hun hadde observert og hva som videre ville skje. Denne moren opplevde det som trygt å få bekreftelse på at barnet var blitt observert og at hun fikk en foreløpig tilbakemelding. Hun ga uttrykk for at det sannsynligvis ville oppleves utrygt å vite at noen hadde observert barnet uten å gi en slik uformell tilbakemelding. En av informantene hadde deltatt i tverrfaglige møter i forkant av den sakkyndige vurderingen. Hun hadde derfor en anelse på forhånd om hva som ville stå i den sakkyndige vurderingen. Denne moren ga uttrykk for at hun var takknemlig for at informasjonen kom gradvis, gjennom flere møter med ulike instanser og uformell kontakt med PP-rådgiver. Dette kan tyde på at det kan være fornuftig å gi foreldre noen hint i forkant av møtet om kartleggingen og hva man kommer frem til. Informantene som ikke fikk informasjon på forhånd, har riktignok ikke nevnt det som negativt at de ikke fikk denne informasjonen. De har heller ikke sagt at de satte pris på å ikke få denne informasjonen på forhånd, da jeg ikke spurte dem spesifikt om de skulle ønske at de hadde visst mer før møtet. Informasjon som gis uformelt underveis i kartleggingsprosessen bør sannsynligvis avveies i det enkelte tilfelle, ut fra kjennskap til foreldre, utfallet av kartleggingen og hva som oppleves naturlig.

4.1.2 Forventninger

Innledningsvis vil jeg presisere at dette punktet ikke bare handler om hva som skjedde før møtet, da innfrielse av forventninger også omtales her. Jeg har valgt å samle det for lettere å kunne se forventninger og innfrielse av disse i sammenheng.

Den ene informanten fortalte at hun før oppsummeringsmøtet var veldig nervøs og ikke hadde så høye forventninger på grunn av tidligere erfaringer omkring barnets skolestart. Det hadde den gang blitt skrevet en sakkyndig vurdering der barnets evner ble overvurdert, noe som medførte at tiltak i første omgang ikke ble tilpasset barnets reelle behov. Supplerende tester hos nevropsykolog ble den gang gjort først etter sakkyndig vurdering og samsvarte ikke med denne. Nevropsykologens resultater kom dermed overraskende på mor. Denne gangen svarte møtet imidlertid høyt over forventningene:

"Jeg følte at hun virkelig hadde sett datteren min, virkelig hadde satt seg inn i problematikken som var rundt datteren min, så det føltes veldig trygt at hun virkelig, virkelig hadde satt seg inn i det som skulle til for å få en god sakkyndig vurdering".

En annen informant fortalte at hun forventet at det skulle være satt av nok tid, at hun og mannen skulle få svar på spørsmål, samt at PP-rådgiver var samme person som de kjente fra før. Forventningene ble innfridd. Senere i intervjuet tok informanten opp tråden igjen når det gjaldt forventninger. Hun fortalte at hun og mannen hadde hatt forventninger om at de ville motta råd fra PPT om hvilke skoler de ville anbefale for deres barn. Det viste seg imidlertid at PPT ikke hadde anledning til å anbefale en bestemt skole. Deres forventninger angående skolevalg ble dermed ikke innfridd.

En tredje mor hadde vært i mange forskjellige møter hos ulike instanser etter kartlegging av barnet. Hun hadde generelt sluttet å ha spesielle forventninger til hvert møte:

"Jeg vet ikke om jeg hadde noen sånn spesielle forventninger. Etter hvert som man har [...] mange sånne møter på forskjellige institusjoner, så slutter du på en måte å ha så mye forventninger til hvert eneste møte...[...] Jeg husker de første gangene vi var på barnehabiliteringen, så tenkte vi liksom nå har de funnet noe nytt, eller nå skal det komme noe som vil revolusjonere livet vårt. Men sånn er det jo ikke. De gjør jo ikke det. Så jeg har ikke noe forventninger, nei."

Samtidig sa hun at hun hadde forventninger til at alle parter ville samarbeide for at barnet skulle få det best mulig. PPT levde i stor grad opp til denne forventningen i forhold til andre institusjoner familien hadde vært i kontakt med.

En mor hadde før møtet vært "ufattelig spent" på om barnet ville få støttetiltak og i så fall hvor mye. Møtet svarte til forventningene, da det ble anbefalt relativt omfattende støttetiltak. Også den siste informanten hadde forventninger til at PPT skulle komme frem til tiltak som ville hjelpe barnet på skolen. Forventningene til møtet ble innfridd i den forstand at det ble anbefalt et visst antall timer spesialundervisning. I ettertid har imidlertid skolens oppfølging vært lite tilfredsstillende for familien.

Det ser, naturlig nok, ut til at foreldrenes forventninger er preget av blant annet tidligere erfaringer og deres forhåndskjennskap til kartleggingen av barnet. Det er verdt å merke seg at alle informantene fikk innfridd de fleste forventninger til oppsummeringsmøtet og at forventningene som ikke ble innfridd, dreier seg om andre ting enn formidling av kartleggingsresultater.

4.2 Deltakere, møterom og plassering

Ved alle tilfellene var kun barnets foreldre og PP-rådgiver tilstede i oppsummeringsmøtet, i ett av disse var det to PP-rådgivere tilstede. Dette skyldtes overgang fra barnehage til skole og at det var ulike PP-rådgivere som hadde ansvar for barn i førskolealder og skolebarn.

Jeg ble overrasket over hvor godt de fleste informantene husket rommet de hadde vært i hos PPT, selv når det var gått et par år siden oppsummeringsmøtet. En informant fortalte om hyggelig atmosfære i moderne, hyggelige og lyse lokaler, samt at det ble servert kaffe og te. Hun påpekte at flere andre institusjoner de har vært hos har hatt triste lokaler. Hun mente at det er viktig at det ikke er typiske institusjonsrom med "lysegrønne sykehusvegger", men at det skapes god stemning gjennom gode omgivelser. En annen informant snakket om en rolig atmosfære i rommet. Dette kan ha sammenheng med det denne informanten fortalte om PP-rådgiveren som person, noe jeg kommer tilbake til under "Rådgivningskompetanse", og ikke nødvendigvis møterommet i seg selv. En tredje informant husket møterommet som et bitte lite rom, uten noen ting på veggene. Der fantes kun et bord og fire stoler. Det ble ikke servert

kaffe, te eller vann. Informanten opplevde det som "litt stusselig". Samtidig var det et godt møte, så det var ikke viktig. Hun sier likevel:

"Men hadde jeg fått en dårlig nyhet, så hadde sikkert det bordet og de veggene og at jeg ikke fikk noe betydd litt mer."

Hun påpeker senere i intervjuet at det med kaffe og te ikke er så viktig, at det snarere kan virke som en avledning når man skal snakke om noe vanskelig. Det virker som om informanten har tenkt på dette underveis og ombestemmer seg i løpet av intervjuet når det gjelder viktigheten av servering i møtet.

Ikke alle informantene fortalte spesifikt om plasseringen i møterommet. Kun en informant har knyttet kommentarer til dette som sier noe om hvordan hun opplevde plasseringen. Jeg har derfor valgt å sitere henne for å illustrere hva plassering kan bety for foreldres opplevelse.

"Vi satt litt som du og jeg gjør nå, at vi satt ikke på hver vår side av bordet, men vi satt på en måte litt ved siden av hverandre. Så det tror jeg nok at jeg syntes var fint. For da blir man mye mere likestilt på noe vis... og har liksom den følelsen at hvis du nå kommer til å trenge en klem, så er jeg der. Skjønner du?"

Jeg har i teorikapittelet vist til litteratur, blant annet Drugli og Onsøien (2010), om praktiske sider ved møteplanlegging og -gjennomføring, og at en god tilrettelegging kan påvirke hvordan møtet oppleves av deltakerne. Jeg ble som nevnt overrasket over hvor mange detaljer flere av informantene husket fra oppsummeringsmøtet. Dette sier meg at selve møterommet ikke er uten betydning for totalopplevelsen. Samtidig tolker jeg datamaterialet dithen at disse momentene heller ikke er avgjørende for totalopplevelsen. For eksempel det å servere kaffe eller te kan være hyggelig og en del av det å skape en behagelig stemning i møtet, så lenge det ikke gis et preg av hjemmekos (Drugli og Onsøien, 2010) og utsettelse av vanskelige tema. Som noen av punktene under viser, er det naturlig nok resultatene fra kartleggingen av barnet foreldrene er interessert i.

4.3 Formidlingen av kartleggingsresultatene

4.3.1 Informasjon om og oppfatninger av kartleggingsmetoder

Den ene informanten opplyste at kartleggingen av barnet i hovedsak var gjort hos nevropsykolog. Det gikk tydelig frem av resultatformidlingen at den var basert på ikke bare en test, men et totalbilde av flere tester, noe mor opplevde som "godt å se". Hun var med under testene og fikk se at resultatene ble påvirket av hvordan testene ble gjennomført. For eksempel presterte barnet bedre med litt tilrettelegging. Dette gjorde det tydelig for mor hvor viktig det er med riktig tilrettelegging, noe som oppmuntret henne. Resultatene ble gjennomgått og utdypet i samtale med PP-rådgiver i forbindelse med sakkyndig vurdering. I dette tilfellet var altså mor forberedt på resultatene på forhånd og var godt orientert underveis om hva slags kartlegging som ble brukt. Denne informantens uttalelser viser tydelig at testresultater kan påvirkes av små justeringer fra testleders side og at resultatene dermed ikke kan regnes som fasit på barnets evner, jamfør teorikapittelet om kartlegging. Dette er videre i tråd med Vygotskys prinsipp om den nærmeste utviklingssone (Vygotsky, 1986), det vil si sonen hvor barnet kan mestre ting sammen med en voksen, men ikke alene. Hvor lett barnet "klarer å gå fra selvstendig problemløsning til løsning med hjelp, er den beste målestokken på hvor langt det er kommet i sin utvikling" (Vygotsky, 1986, s. 166). Både kartlegging av barns evnenivå og pedagogiske tiltak bør i følge Vygotsky ta utgangspunkt i den nærmeste utviklingssone. Jeg mener dette er av vesentlig betydning når barn skal kartlegges og når resultater skal formidles til foreldre. Standardiserte evnetester gir klare føringer med hensyn til hva slags informasjon og eventuell hjelp testleder kan gi barnet. Det er viktig for at testen i det hele tatt skal være troverdig slik den er ment å brukes. Prinsippet om den nærmeste utviklingssone er etter min oppfatning likevel nyttig når det gjelder øvrig kartlegging og ikke minst når det gjelder å presisere overfor foreldre at barnet med litt støtte kan mestre utover det barnet klarer på egen hånd.

En annen informant sier:

"Jeg kan vel egentlig bare huske at sånn generelt sett så sier man jo noe om WPPSY og ikke sant, det er masse sånne navn som man ikke har noe forhold til i det hele tatt, og de sa vel litt rundt type test og hva de ser på."

Da barnet ble kartlagt første gang som liten, opplevde samme mor at testingen ikke var tilpasset barnets funksjonsnivå, at det var for avansert, og at PPT "bare kjørte tester som man alltid gjør", uten å tilpasse ut fra barnet og situasjonen. I forbindelse med siste sakkyndige vurdering endret inntrykket seg. Rapporten ga etter foreldrenes syn et godt bilde av barnet, En tredje informant sier at hun ikke kan huske spesifikt hva slags type tester eller kartlegging som er gjort eller hva PP-rådgiver har sagt om dette:

"Men ut fra den rapporten, så er det veldig riktig, synes vi, det hun har observert. [...] Hun hadde liksom skjønt essensen av gutten vår."

En annen mor fortalte at PP-rådgiver hadde informert om hva hun hadde gjort. Her var det ikke snakk om tester, men deltakende observasjon i barnehagen. På spørsmål om informanten husker om hun hadde gjort seg noen tanker om selve kartleggingsmetoden, svarer hun blant annet:

"Jeg tror at jeg tenkte at fordi at hun hadde sett Petter, så hadde hun fått sett hvem han var."

Ingen av informantene uttalte at de savnet mer informasjon om kartleggingsmetodene i oppsummeringsmøtet. Jeg tolker flere av informantene dithen at det har vært viktig for dem å oppleve at PPT (og andre instanser) har sett barnet. Dermed har de opplevd at kartleggingen har vært riktig og har derfor ikke savnet mer informasjon om selve kartleggingen.

4.3.2 Begrepsbruk og forståelse

En av informantene påpekte at hun hadde vært i mange møter og etter hvert blitt vant til fagspråket. Alle informantene opplevde i all hovedsak at PP-rådgiver brukte forståelige begreper da kartleggingsresultatene ble formidlet. Dette kommenterte en mor slik:

"Og det synes jeg, det er viktig at man forstår hva som skjer, det er jo på en måte...å få en sånn følelse av kontroll, for det er jo ens eget barn, man har lyst til å vite hva som skjer. Man vil ikke at noen skal prate høyt over hodet og at man ikke er med."

Sitatet understreker betydningen av at den som skal formidle kartleggingsresultater til foreldre, sikrer at foreldrene faktisk forstår resultatene. Det er i tråd med det Claussen (2010) og Sattler (2008) skriver om bruk av faguttrykk, at det kan medføre unødig distanse mellom fagpersoner og foreldre, misforståelser og irritasjon, samt at foreldrene føler seg underlegne.

Hva som er forståelige begreper, avhenger selvsagt ikke bare av begrepene i seg selv, men om mottaker av informasjonen. Det en person finner forståelig, er ikke nødvendigvis forståelig for en annen. En av informantene sa følgende:

"Ja, det var veldig lite sånne fagtermer. Ja, for sånn som kognitiv og sånn, det skjønner man jo."

Hvorvidt ordet "kognitiv" betraktes som en fagterm eller et dagligdags begrep, vil sannsynligvis variere fra person til person. De fleste av informantene hadde vært i mange lignende møter og hadde dermed erfaring med fagtermer. Det kan ikke utelukkes at foreldre som er i et oppsummeringsmøte for første gang opplever at tilsynelatende enkle begreper er uforståelige.

En av informantene med fremmedspråklig opprinnelse påpekte at PP-rådgiver snakket fort, men at hun gjentok og forklarte når foreldrene spurte. Denne informanten hadde også tenkt på at noen ord var vanskelige:

"Når det gjelder utlendinger så må hun jo skjønne at hun ikke skal bruke så vanskelige ord.[...] Selv om vi har bodd lenge i Norge [...] så er enkelte ord vanskelige".

En av informantene husket spesifikt at PP-rådgiver hadde oppfordret henne til å stille spørsmål. Denne PP-rådgiveren hadde også spurt underveis mens mor leste gjennom sakkyndig vurdering om hun hadde forstått den og den biten. For øvrig påpekte tre av informantene at det ikke var snakk om enveiskommunikasjon i formidlingen. Informantene brukte ord som samtale, åpen dialog og diskusjon for å få frem at foreldrene deltok aktivt gjennom formidlingen. Gjennom dette kan PP-rådgiver ha dannet seg et inntrykk av om foreldrene forstod innholdet uten å spørre dem spesifikt om det.

4.3.3 Foreldrenes følelser da resultatene ble formidlet

"De ser jo Trine objektivt. For meg er jo Trine barnet mitt og en som jeg elsker så høyt. Så ser man jo det som er de svake punktene. Det er klart det er litt... man kjenner det litt i hjertet."

Sitatet får tydelig frem det sårbare og følelsesmessige i det å få formidlet kartleggingsresultater om sitt barn. Samtidig sa denne informanten også at PP-rådgiver virkelig hadde sett barnet hennes og at dette føltes trygt. Andre informanter bruker uttrykk som "litt trist", "leit", "mange følelser". En mor forklarer den triste følelsen med at hun hadde forventninger om at barnet ville fungere bedre med alderen. I løpet av møtet forstod hun at han tvert imot ville trenge mer hjelp enn tidligere. Samtidig har flere av informantene fortalt at det å få resultatene var følelsesmessig todelt. En tydeliggjøring av barnets svakheter førte også til lettelse med tanke på å få utløst tiltak i barnehage og skole:

"Jeg husker at jeg var ganske lettet, egentlig, fordi at hun hadde kartlagt at han trengte egentlig ganske mye hjelp og...ja, da hadde vi noe vi kunne...slå i bordet med eller hva jeg skal kalle det for og vise til barnehagen og til fagsenteret at han må få mer hjelp enn det de klarer å gi han i dag."

Noen av informantene fortalte at dette aspektet ble poengtert av PP-rådgiver og at det var positivt:

"Så sa hun: Du skal være klar over at her står det mye om Trines svakheter, men det vil være til det beste for henne når hun får videre hjelp og for å komme seg inn på de skolene som vi ønsker for henne."

Jeg tolker informantene slik at de opplevde at PP-rådgiver var klar over den følelsesmessige belastningen og ønsket å begrunne og avdramatisere svake resultater med kartleggingens hensikt, nemlig å hjelpe barnet. En mor sa også at hun følte at PP-rådgiverne var flinke til å fremheve usikkerheten ved testing av barn. Tester gir ingen fasit på barnet, testresultater er blant annet avhengig av dagsform og barnets samarbeidsvilje. Det er nettopp derfor en test aldri må stå alene og at alle kartleggingens fire søyler skal tas i bruk for å danne et helhetlig bilde av barnet (Sattler, 2008).

En av informantene karakteriserte følelsen da resultatene ble formidlet som "spent". På grunn av spenningen knyttet til kartleggingsresultatene, håpet hun at PP-rådgiver ville snakke fort og "si alt med en gang". Det var ifølge mor akkurat i grenselandet til at det ikke ble vondt. Da PP-rådgiver leste opp fra sakkyndig vurdering, kjente imidlertid mor igjen bildet som ble tegnet av barnet sitt. Det føltes trygt og uten store overraskelser.

Tosidigheten i foreldrenes følelser, nemlig spenning eller tristhet på den ene siden og lettelse på den andre siden, kan sees i lys av teori omkring foreldreskap som beskrevet i teoridelen.

Spenning og tristhet kan forklares med foreldres subjektive erfaringsområde, med vekt på tilknytning mellom foreldre og barn (Hafstad og Øvreide, 2011). Den formelle siden ved foreldrerollen er ansvaret som ligger i å sørge for at barnet utvikler seg og får opplæring ut fra sine interesser, behov og evner, i tråd med regelverket omtalt i teoridelen. Dermed vil foreldre kunne oppleve motsetninger i ønske om at kartleggingsresultatene skal være gode, men samtidig at resultatene skal vise såpass store vansker at de kan dokumentere behov for tiltak. Slik sett må PP-rådgivers resultatformidling ta hensyn både til foreldrenes følelser og til barnets reelle opplærings- og ressursbehov.

4.4 Rådgivers personlige egenskaper

4.4.1 Atmosfære

En informant karakteriserer stemningen i oppsummeringsmøtet som spent og følelsesladet. Slike møter er ifølge henne en veldig tung opplevelse for foreldre:

"Det blir bare egentlig verre og verre jo flere ganger vi gjør det, for det blir så tydelig at man har et annerledes barn."

Utsagnet kan tolkes dithen at foreldre kan oppleve stemningen i denne type møter ut fra tidligere erfaringer. Dette var samme mor som hadde sluttet å ha spesielle forventninger til hvert møte fordi hun hadde vært i så mange. En annen mor beskrev stemningen som preget av egen frustrasjon over mangelfull oppfølging fra skolens side. Hun var ikke egentlig frustrert over PPT, men hun tok frustrasjonen med seg i møtet og opplevde at dette preget stemningen, selv om hun påpekte at møtet gikk bra.

Andre informanter beskriver god stemning med uttrykk som "Lett og god stemning, litt tull og tøys", "rund og romslig", "hyggelig", "veldig bra stemning". Moren som var i et uformelt besøk hos PP-rådgiver hvor hun fikk lese gjennom sakkyndig vurdering, trakk nettopp frem det uformelle som en god opplevelse. Hun fortalte om erfaringer fra andre møter og mente at det noen ganger kan bli for formelt, slik at det kan gi en kvelende fornemmelse:

"Den første psykologen som jeg traff var veldig klinisk, og da blir stemningen selvfølgelig med en gang mye tøffere for den som skal motta informasjon. [...] Det er mye lettere å forholde seg til en som er litt rund og varm."

Kanskje var denne psykologen dyktig innen psykometri og testing (rådgivningsretning nr 4 i Lassens (2002) inndeling i kapittel 2.3.1), men hadde ikke med seg den humanistisk-pregede rådgivningen (retning nr 3) i kommunikasjon med moren. Opplevelsen av det formelle står i kontrast til møtet med PP-rådgiveren. Også en annen informant påpekte at den gode stemningen hadde med "varme" PP-rådgivere å gjøre, i tillegg til fysiske forhold som lyse og fine lokaler, kaffe og te. Både rådgivers personlige egenskaper (kapittel 2.3.2) og fysiske forhold i møtet (kapittel 2.5) har derfor hatt betydning for opplevelsen av atmosfære.

Nå i ettertid legger jeg merke til at et par av informantene beskriver stemningen ut fra egne forventninger eller følelser preget av tidligere erfaringer. Andre informanter beskriver stemningen på bakgrunn av egenskaper hos PP-rådgiver. Det er vanskelig å si hva de ulike perspektivene skyldes, om det er egenskaper eller personlighet hos foreldrene, hos PP-rådgiver eller om det skyldes tidligere erfaringer knyttet til barnet. Det kan også tenkes at variasjoner i intervjusituasjonen har gjort at informantene har lagt vekt på ulike aspekter når de skulle beskrive stemning og atmosfære i oppsummeringsmøtet.

4.4.2 Ivaretagelse av følelser

Informantene hadde ulike behov og forventninger når det gjelder PP-rådgivers ivaretagelse av foreldrenes følelser i møtet. En mor ga tydelig uttrykk for at hun satte pris på måten hun hadde blitt følelsesmessig ivaretatt på. PP-rådgiver hadde vist forståelse for at det kan være en vanskelig situasjon, og viste romslighet for at mor kunne komme til å reagere. Hun hadde blant annet hentet papirlommeterklær i tilfelle mor skulle komme til å gråte. Informanten opplevde det som godt at det var aksept for følelser. Samtidig opplevde denne informanten at PP-rådgiver hadde et naturlig forhold til det å ha et barn med spesielle behov og at hun ikke forsøkte å unngå det vanskelige ved å minimalisere barnets vansker. Denne PP-rådgiveren forklarte for mor at det stod mye om barnets svakheter i den sakkyndige vurderingen, men at vektleggingen av svakheter ville komme barnet til gode med tanke på å utløse ressurser. Mor opplevde dette som positivt.

Noen foreldre er mer følelsesmessig tilbakeholdne og er mer komfortable med en rent saklig tilnærming. En mor ga uttrykk for at hun mislikte å bli syntet synd på. PP-rådgiver klarte å ivareta hennes følelser på en god måte fordi informasjonen ble gitt saklig, og hun smilte mye underveis.

"For meg så passet det veldig bra. For hvis noen hadde spurt meg om hva føler du nå eller går det bra med deg, så hadde det ikke gått bra".

Denne moren påpekte at noen er menneskekjennere og ser hvordan man bør møte den enkelte. En annen informant mente at hun selv ikke viste noe særlig følelser i møtet:

"Tror ikke jeg viste så mye sårne... Kanskje god på å holde litt sårne lei meg følelser eller sliten følelser inne i meg til jeg kommer hjem og er for meg selv, så hun fikk vel kanskje ikke... hadde jo ikke noe å henge det på, på en måte."

Informanten beskrev imidlertid PP-rådgiveren som "medmenneskelig" og "veldig flink med folk". Hun mente at PP-rådgiver var en flink menneskekjenner og evnet å se hva den enkelte kan takle.

En av informantene fortalte at hun hadde forventet mer trøstende ord fra PP-rådgiver. Resultatene ble formidlet "tørt" og saklig, i følge informanten. Rådgiveren ble likevel oppfattet som forståelsesfull, og informanten opplevde at hun forstod hvor vanskelig situasjonen var for foreldrene.

At det var satt av tid ble av en informant nevnt som viktig for opplevelsen av at følelsene ble ivaretatt. Dette ga rom for å ta opp spørsmål og "få luftet ting" foreldrene hadde behov for å snakke om.

Som jeg her har eksemplifisert, gir mine informanter uttrykk for ulike forventninger og behov med hensyn til ivaretagelse av følelser ved formidling av kartleggingsresultater. Det kan trøstes for lite og det kan trøstes for mye. Empati (Rogers 1990) og affektiv innstilling (Schibbye 2002) er derfor avgjørende for å kunne møte den enkelte på en adekvat måte. Slik jeg ser det, må noen forutsetninger være til stede for at disse personlige egenskapene skal komme til uttrykk. Følgende uttalelse fra en informant kan illustrere dette:

"Fordi det var en god stemning og fordi det var en samtale, så følte de også på om vi hadde behov for å spørre om noe.[...] Vi satt der til vi var ferdige og vi følte også at vi hadde fått tid nok til alt det som vi eventuelt hadde av spørsmål."

Når jeg leser dette, slår det meg at nok tid og dialog kanskje er nøkkelfaktorer som må være til stede for at PP-rådgiver skal få anledning til å tone seg inn på foreldrenes følelsesmessige tilstand og "lese" deres behov for ivaretagelse av denne.

4.4.3 Formidlers kommunikasjon

Jeg spurte informantene om det var noe ved formidlers kommunikasjon, enten kroppsspråklig eller verbalt, som de hadde opplevd som spesielt betydningsfullt. Dette henger nært sammen med punktet over, som også i stor grad handler om PP-rådgivers kommunikative egenskaper. Punktene må derfor sees i sammenheng. Her vil jeg i hovedsak ta med det noen av informantene svarte spesifikt på spørsmålet om formidlers kommunikasjon.

En av informantene fremhevet som viktig at PP-rådgiver hadde ro og tid til å vente. Dette var moren som i et uformelt besøk fikk lese gjennom utkastet til sakkyndig vurdering:

"så satt hun helt rolig ved siden av og ventet og sa ingenting. Sa ingenting om at jeg måtte skynde meg..."

Ro og nok tid ble gjentatt flere ganger som viktig for denne informanten. Hun nevnte også PP-rådgivers rolige stemme og toneleie, som ikke virket påtatt. Videre beskrev hun det som trygt at PP-rådgiver bekreftet mor underveis, for eksempel ved å si "ja" når mor sa noe, helt i tråd med humanistisk-pregede rådgivningsprinsipper.

En annen mor opplevde PP-rådgiver som imøtekommende, personlig, ydmyk og en som "leser folk veldig godt". Det virket som om hun forstod barnet og foreldrene, selv om det var vanskelig å si hvorfor det var slik. Informanten opplevde at PP-rådgiver støttet og tok parti for familien overfor andre instanser. Det eneste negative måtte være at hun av og til snakket litt fort, slik at det kunne være vanskelig å få med seg alt. Informanten understreket imidlertid at det ikke var noe stort problem.

"Utadvendt og varm" var ord en tredje informant brukte for å beskrive PP-rådgiver. Denne PP-rådgiveren virket i følge informanten oppriktig interessert i jobben sin:

"Jeg tror det er veldig viktig [...] at de ikke bare er fagpersoner, men at de klarer å vise at de er vanlige mennesker, men samtidig som at det er dette de brenner for".

Dette viser at PP-rådgivers entusiasme for arbeidet er viktig for foreldrenes opplevelse, og at dette er godt for forholdet mellom foreldre og hjelper, jamfør Davis (1995) om dempet entusiasme som grunnleggende holdning og egenskap hos rådgiver.

En av informantene forteller om opplevelsen av at noe som først virket underlig, ble snudd til noe positivt: Hun sier at hun først opplevde PP-rådgiver som påfallende smilende. Dette virket veldig rart i begynnelsen, men var en medvirkende årsak til en god og trygg stemning i løpet av møtet, i følge informanten.

"Hun var sånn på helt ekte, skjønner du? Det var ikke for å få oss til å føle oss vel, hun var sånn."

I tillegg til PP-rådgivers smil, nevnte informanten blick og stemme som medvirkende til at hun som mor ble beroliget.

Når jeg leser disse uttalelsene, ser jeg noen fellestrekk, selv om det er ulike sider ved PP-rådgivers kommunikasjon informantene har lagt merke til, som smil, stemme, ro, imøtekommenhet, ydmykhet, utadvendthet og varme. Et par av informantene sier eksplisitt at de nevnte egenskaper virker ekte, noe sitatet over er et eksempel på. Et annet eksempel er følgende sitat fra en annen informant om PP-rådgiver:

"du kunne høre at det var en sånn ekte, rolig stemme som kom ut, ikke sant, det var ikke noe påtatt."

Også i det andre informanter sier tolker jeg det slik at de har lagt merke til egenskaper som virker naturlige for PP-rådgiver. Jeg baserer det blant annet på utsagn som "oppriktig interessert i jobben sin" og "hun har hvert fall en veldig bra jobb til sin person". Dette til tross for at jeg i intervjuene ikke har spurt spesifikt etter egenskaper som har virket naturlige. Væremåten må oppleves ekte og naturlig dersom det skal gis følelse av trygghet. I den forbindelse vil jeg trekke inn Carl Rogers' kongruensbegrep og minner om at dette fremholdes av Rogers som den mest sentrale egenskap i grunnleggende terapeutisk holdning. Rådgiver må opptre i samsvar med den han eller hun er for at rådsøker, i dette tilfelle foreldre, skal kunne føle trygghet. Dette bekreftes, slik jeg tolker det, av datamaterialet. Jeg vil anta at et påklistret smil ville oppleves ubehagelig snarere enn trygt. Likedan er det

vanskelig å late som om man brenner for jobben sin. Dette nevner jeg som eksempler for igjen å illustrere at det ikke finnes noen fasit for hvordan rådgiver bør opptre.

4.5 Partnerskapsmodellen

Partnerskapsmodellen (Davis, 1995) innebærer, som omtalt i teorikapittelet, at foreldre anerkjennes som eksperter på egne barn. PP-rådgiver bør kontrollere underveis i formidlingen av kartleggingsresultater at resultatene stemmer overens med foreldrenes opplevelse av barnet. Delkompetanse er et annet relevant begrep (Bø, 2011). Foreldre og fagfolk har hver for seg bare delvis kompetanse og trenger hverandres innsikt for å få et helhetlig bilde av barnet. At foreldre anerkjennes som eksperter på egne barn vil også kunne bidra til å øke deres motivasjon i foreldrerollen og i samarbeid med PP-rådgiver og andre fagpersoner. I følge Opplæringsloven (1998) har også PPT plikt til å rådføre seg med foreldre og skal legge stor vekt på deres synspunkt, jf. § 5-4 tredje ledd”.

Informantene har erfart at deres opplevelse av barnet var viktig for den totale vurdering av barnet. En av dem fortalte at det har vært en dialog gjennom hele prosessen. Hun beskriver seg selv og mannen som åpne, noe som medførte at de snakket mye og knyttet kommentarer til resultatene som fremkom i oppsummeringsmøtet. I tillegg til at foreldrene på eget initiativ kommenterte det som fremkom av resultater, opplevde mor at PP-rådgiver spurte dem om de kunne kjenne seg igjen eller om de opplevde bildet av barnet som riktig. Informanten påpekte i intervjuet at barnet oppfører seg annerledes hjemme enn i barnehagen, i likhet med andre barn. En utredningsinstans hadde vært hjemme hos familien og observert hvordan de hadde det en morgen:

"Da kom den personen hjem til oss og observerte hvordan vi hadde det en morgen og de utfordringene vi kunne ha med påkledning og, ikke sant, hele den prosessen der. Sånn at man tok inn over seg alle miljøene da som han var i, både barnehagen og hjemme og da hvordan han responderte i deres miljø på de testene de gjorde der."

Dermed ble barnet observert i sitt naturlige miljø. I følge denne moren opplevde de som foreldre hele tiden at PPT og andre instanser var interessert i deres oppfatning av barnet, men hun sier at det er vanskelig å si hvor mye deres innspill ble vektlagt i forhold til fagpersonenes vurderinger. Jeg oppfatter det slik at akkurat det ikke er så viktig for mor, som påpeker:

"Vi synes jo bare at rapporten ble bra, sånn at vi kjenner igjen gutten."

Observasjon i hjemmet er i tråd med partnerskapsmodellen (Davis, 1995) og et viktig supplement til andre typer kartlegging, særlig i tilfeller der foreldre opplever at barnet oppfører seg annerledes hjemme enn i barnehage eller skole. Dette får meg til å reflektere videre, på generelt grunnlag: Barn gjør sannsynligvis i mange tilfeller ting på en annen måte hjemme enn på skolen, i barnehagen eller i en testsituasjon. Barnet kan oppleves vanskelig eller "vrangt" hjemme, men ikke i barnehagen, på skolen, i fritidsaktiviteter eller hos venner. Eller, i motsatt fall, foreldrene kan erfare at barnet mestrer noe læreren ikke tror barnet kan. I tilfeller som det siste vil foreldre naturlig legge godviljen til og kanskje legge mer i barnets handlinger enn det handlingen faktisk er uttrykk for, eller tolke tilfeldigheter som viljestyrte handlinger. Jeg mener ikke at vi skal se bort fra slike tendenser hos foreldre. Vi må imidlertid ikke automatisk forklare foreldres og profesjonelles sprikende erfaringer med ønsketenkning fra foreldrenes side. Rådgiver må ta foreldrenes erfaringer og observasjoner på alvor og erkjenne at egne observasjoner og kartlegging kan trenge suppleringer for å få et helhetlig bilde av barnet.

En annen informant beskriver PP-rådgiver som ydmyk i forhold til foreldrene:

"Hun er veldig...personlig og fin og veldig sånn ydmyk, hva skal jeg si, tilnærming til oss, lurer alltid på om det er greit for oss... Så hun er veldig imøtekommende, og det virker som hun vil veldig familiens og barnets beste. "

Et annet sted i intervjuet forteller samme informant:

"Hun er sånn som av og til har vært på møter i barnehagen, og så kan hun liksom stoppe meg og bare "Er det noe du har lyst til å si til meg?" Så hun spør liksom når det bare er oss to "Er det noe jeg skal gjøre?" eller hun tar veldig ofte vårt parti [...] Sier sånn "Men det har jeg snakket med foreldrene om". Ja, det liker jeg. "

Disse sitatene handler ikke om kartlegging eller formidling av kartleggingsresultater. Jeg har likevel valgt å ta dem med her, da jeg opplever at sitatene på en god måte belyser grunnleggende holdninger hos PP-rådgiver og rådgivning i tråd med partnerskapsmodellen. Rådgiver opptrer i samsvar med prinsippene om ydmykhet (Davis, 1995) og positiv aktelse (Rogers, 1990). På mitt spørsmål om opplevelsen av betydningen av å bidra som foreldre i

kartleggingen, svarer informanten at det har vært viktigere at PPT har sett barnet "enn hva jeg måtte mene". Mor mener imidlertid at hvis PPT hadde kommet frem til et bilde som ikke var gjenkjennbart, hadde hun nok vært mer opptatt av å få frem sin stemme. Hun kan ikke huske spesifikt å ha blitt spurt om hun kunne kjenne igjen barnet i PP-rådgivers beskrivelse.

Informanten som hadde vært i et uformelt besøk hos PP-rådgiver, fortalte at PP-rådgiver hadde tilføyd innspill fra mor underveis mens hun leste gjennom sakkyndig vurdering. Denne moren hadde flere ganger blitt spurt om det som stod i rapporten stemte med hennes oppfatning. Mor syntes det var en lettelse at de delte oppfatning av barnet. Hennes opplevelser ble tatt hensyn til og inkludert. Informanten mente selv at hennes egne innspill hadde en funksjon ved å understreke barnets vansker mer enn å oppklare vanskene. Oppklaringen, eller årsaksforklaringen var etter mors mening fagpersonenes ansvar, blant annet gjennom testing. Hun har opplevd eget bidrag i kartleggingsprosessen som positivt for foreldrerollen:

"...at man føler man er viktig som forelder med sine observasjoner [...] Ja, det har vært støttende".

En informant forteller at PP-rådgiver viste til opplysninger fra foreldrene da hun gikk gjennom den sakkyndige vurderingen. Foreldrene ble spurt i oppsummeringsmøtet om de kunne kjenne igjen barnet i beskrivelsen, og de var i all hovedsak veldig enige i det som fremkom. Informanten hadde tenkt at det var bra at rådgiver spurte om de var enige i det som stod der og at det var en form for kvalitetssikring. Også den siste informanten mente at det PP-rådgiver hadde funnet, stemte godt overens med foreldrenes oppfatning av barnet. Hun opplevde at foreldrene hadde blitt spurt om og hadde bidratt med informasjon om barnet i løpet av kartleggingsprosessen.

Alle informantene har dermed opplevd å bli sett på som viktige i arbeidet med sakkyndig vurdering, herunder i oppsummeringsmøtet. Alle opplever også å kjenne igjen barnet sitt i beskrivelsen i den sakkyndige vurderingen. Disse to funnene henger sannsynligvis naturlig sammen. Jo mer innflytelse foreldrene har i løpet av kartleggingen, jo mer vil de kjenne igjen og være enige i den sakkyndige vurderingen. En av informantene har særlig påpekt det positive i å oppleve at en er viktig som foreldre med sine observasjoner, at det har en støttende effekt. En annen informant har imidlertid påpekt at det sentrale har vært å kunne gjenkjenne barnet i PPTs beskrivelse mer enn å kunne gjenkjenne sin egen stemme i denne.

Foreldrene vektlegger med andre ord i ulik grad det å oppleve at de blir sett på som eksperter på egne barn. Det informantene har felles, er at de alle i løpet av intervjuet på en eller annen måte gir uttrykk for lettelse over nettopp å få bekreftet at PP-rådgiver virkelig har sett barnet deres, slik at de vil få nødvendig støtte og barnet tilpasset hjelp.

"Det er ikke bare det objektive som har vært med å beskrive Trine, men hun har også beskrevet henne som person og menneske, og det var jo så godt å få med litt av det som er det levende mennesket rundt barnet mitt [...] og vite at det er ikke bare en objektiv beskrivelse av noe som kan være et nummer i rekka [...] Det er jo litt sensitivt når det er ens barn, så synes jeg det var godt."

4.6 Samspill barn - foreldre

4.6.1 Egen oppfatning av barnet før og etter møtet

Jeg har ønsket å undersøke om formidlingen av kartleggingsresultater påvirker hvordan foreldre ser barnet sitt. Bakgrunnen er teori om betydningen av omsorgsgivers oppfatning av barnet og hva det har å si for samspill og positiv utvikling (Rye, 2002, Hafstad og Øvreeide, 2011).

Det viste seg å være vanskelig å svare på spørsmålet "Kan du beskrive hvordan du oppfattet barnet ditt før møtet?". Jeg opplevde at spørsmålet var lettere å forstå og besvare når jeg fulgte opp spørsmålet med neste spørsmål: "Har du tenkt over om ditt syn på barnet har endret seg etter møtet?"

To av informantene fortalte at de på forhånd visste hvilke vansker barnet deres hadde og at synet deres på barnet dermed ikke hadde forandret seg etter møtet, selv om de begge var lettet over å skulle få nødvendig støtte. En informant reflekterte mye og endret faktisk konklusjon underveis. Hun sa først at synet på barnet ikke hadde forandret seg så mye, men at synet på hvilken tilrettelegging barnet trenger, hadde endret seg. Hun bemerket at dette hadde vært positivt, da hun etter kartleggingen hadde begynt å se en del ting annerledes og hadde fått nye tanker og ideer om tilrettelegging. Etter hvert sier hun at synet hennes på barnet faktisk har forandret seg ved at hun tar mer hensyn til barnets vansker enn tidligere og påpeker at dette er en forandring som har vært positiv for barnet. Dette kan være et mulig uttrykk for at barnet er vist frem for mor på en realistisk måte (Rye, 2002) som er relevant for henne (Hafstad og Øvreeide, 2011) og som har vært motiverende for egen foreldrerolle.

En annen informant uttalte seg på bakgrunn av kartleggingsresultater fra en utredning foretatt ved en annen institusjon enn PPT. De samarbeidet imidlertid med PPT, og resultatene dannet grunnlag for sakkyndig vurdering. Foreldrene kjente til resultatene fra denne utredningen før de var i oppsummeringsmøte med PPT. Utredningen førte til at barnet fikk diagnose psykisk utviklingshemning:

"Det forandret jo litt, det der at man skal fordøye at man har et barn som faktisk har en stor utfordring. [...] Selv om det betyr liksom det samme, så er det liksom de ordene du setter på det og de båsene man blir satt i."

Foreldrene var redd for stigmatisering og var derfor forsiktige med å videreformidle diagnosen til omverdenen.

"Gutten endrer seg ikke selv om det står på et papir."

Den siste uttalelsen kommer fra en mor som sa at hun ikke hadde ikke endret syn på barnet. Resultatene fra kartleggingen hadde imidlertid gjort at andre familiemedlemmer, særlig besteforeldre, hadde fått økt forståelse for barnets spesielle behov. Det hadde vært en støtte for mor at andre rundt dem endelig forstod.

Resultatene viser at i noen tilfeller endrer foreldre og andre nærperso­ner sin oppfatning av barnet etter kartlegging ved PPT og andre instanser PPT samarbeider med. De av informantene som har bekreftet endret syn på barnet, presiserer at endringene er knyttet til erkjennelse av barnets behov for tilrettelegging og at dette er positivt. Jeg har tidligere tenkt at kartleggingsresultater ikke må formidles på en slik måte at foreldrene og andre omsorgspersoner får et negativt syn på barnet. Datamaterialet har gjort det tydelig for meg at det er forskjell på å ha et negativt syn på barnet og å innse at barnet fungerer dårligere enn man trodde på forhånd. Faktisk kan det siste medføre et mer positivt syn på barnet i den forstand at man lettere forstår årsaken til at barnet er som det er, noe som kan redusere graden av irritasjon og frustrasjon over barnets handlinger eller mangel på sådanne og oppmuntre til positivt samspill med barnet. Dette kan igjen knyttes til Brazelton (1990) referert i Rye (2002) sin tredeling om forestillinger om barnet: Det perfekte barnet, det mislykkede barnet og det virkelige barnet. PP-rådgiver og andre som formidler kartleggingsresultater må forsøke å hjelpe foreldrene til å oppnå forestillingen om det virkelige barnet. Datamaterialet

viser at realitetsorienteringen vel så mye gjelder øvrig familie, eventuelt andre nærpersoner, som foreldre.

4.6.2 Egen oppfatning av seg selv som mor før og etter møtet

I teorikapittelet har jeg redegjort for betydningen av foreldres oppfatning av seg selv som foreldre og av sin rolle i barnets utvikling. Foreldre må hjelpes til å få en positiv oppfatning av seg selv som foreldre og til å bli oppmerksomme på det som fungerer bra (Rye, 2002, Hafstad og Øvreeide, 2011). Jeg ønsket å få høre informantenes tanker omkring egen oppfatning av seg selv som mor før og etter møtet. Hadde oppfatningen endret seg, i så fall hvordan og hvilke faktorer kunne det henge sammen med? Informantene gir nære, personlige beretninger. Jeg som intervjuer opplevde refleksjoner og nye tanker hos informantene da de skulle fortelle om deres oppfatning av seg selv som mor. En mor fortalte om situasjonen før den første gangen barnet ble kartlagt hos PPT. Da han var baby hadde mor fått høre av helsepersonell at den sene utviklingen hos barnet skyldtes ammeproblemer. Hun hadde mye skyldfølelse på grunn av dette. Hun opplevde at barnets besteforeldre ble sinte på henne fordi hun mente det var noe i veien med barnet. De mislikte at hun ønsket å få barnet henvist til PPT.

"Så det husker jeg utrolig godt, den der følelsen [...] du er jo voksen, men du trosser jo foreldrene dine likevel."

Besteforeldrene trakk mammarollen i tvil. Dette var for øvrig samme mor som opplevde det som en lettelse å kunne vise til en sakkyndig vurdering for at omgivelsene skulle forstå at barnet hadde spesielle utfordringer. Informanten mente selv at hun hadde endret seg som mor, men sa først at det ikke var møtene med PPT som hadde medført endringene. Så sa hun likevel:

"Men det er klart, at det har jo...alt har jo med hverandre å gjøre, ikke sant, at alle de møtene med PP-tjenesten også gjør at vi former oss som foreldre, og de er jo også veldig flinke til å si det vi...altså de legger jo veldig vekt på de vi gjør bra. [...] når man får barn med spesielle behov, så må man være veldig sterk [...] Det er bra at de gir oss noen sanne små gullkorn man kan [...] bære med seg videre."

Dette tolker jeg slik at informanten har fått mer tro på seg selv som mor etter oppmuntrende tilbakemeldinger fra PPT og etter at den første kartleggingen der viste at det ikke var hennes feil at barnet ikke utviklet seg som barn flest.

En informant forteller at hun har vært veldig tvilende til seg selv som mor. Hun fikk i et tidligere tverrfaglig møte beskjed om at hun burde be om en diagnose til barnet sitt, en diagnose som ville komme barnet til gode. Hun har grublet mye og tenkt på om diagnosen vil henge ved barnet resten av livet:

"Er jeg en dårlig forelder eller er jeg en god forelder som ber om en sånn diagnose?"

Hun ser på seg selv som mor på samme måte nå (etter den siste sakkyndige vurderingen) som da:

"Jeg er den samme gamle personen [...] kommet i land etter...å ha vært ute på det stormfulle havet".

Dette utsagnet er tosidig. Hun er den samme som før. Samtidig kan utsagnet tolkes som at hun har kommet helskinnet gjennom en vanskelig prosess. Dette er også den samme personen som opplever at hun har endret synet på barnets behov og dermed tar mer hensyn til disse behovene enn før. Min tolkning er likevel at hennes totalopplevelse av seg selv som mor, i hvert fall på det bevisste plan, er som før.

Om opplevelsen av seg selv som forelder før kartleggingen av barnet, sier en mor:

"Man har jo mye tanker rundt at man føler at man ikke strekker til når man har et barn med utfordringer [...] når man ikke vet at man gjør de riktige tingene, at man reagerer på riktig måte."

Hun forteller at hun og mannen har fått mange positive tilbakemeldinger fra PPT og andre instanser om at de er gode foreldre som er tilstede og står på for barnet. Særlig PPT har gitt mye "hyggelig feedback". Informanten mener selv at dette har medvirket til at hennes syn på seg selv som mor har endret seg. Slik jeg oppfatter det, er disse foreldrene blitt hjulpet til å bli oppmerksomme på det som fungerer bra. En bedret selvfølelse er i følge Rye (2002) viktig for barnets utvikling og samspillet mellom barn og foreldre. Informanten sier at hun og mannen i vanskelige perioder kan minne hverandre på at de faktisk gjør en god jobb. Samtidig understreker hun:

"Men det er jo noe med det å ta imot og være åpen for å ta imot det også, fordi man ofte har så veldig lett for å være kritisk til seg selv."

Det siste er viktig å huske på når kartleggingsresultater skal formidles. All mennesker vokser på å få positive tilbakemeldinger. Noen er mer kritiske til seg selv enn andre. Også i forhold til dette må rådgiver ideelt sett kunne tone seg inn på den enkelte forelder og se hva akkurat den ene trenger av tilbakemelding (Schibbye, 1996, Rogers, 1990).

En informant sa at hun tidligere hadde vært "enormt omsorgsfull og overtolkende" og gjort alt hun trodde barnet hadde behov for til enhver tid. Hun hadde lenge oppfattet ham som baby og hadde derfor gått rundt og båret på ham fordi han virket misfornøyd. Hun hadde tidligere lurt på om det var hennes feil at han utviklet seg sent, at hun hadde "lært" ham å være uselvstendig. Dette samsvarer med det Rye (2002) skriver om at foreldre kan bli overoppmerksomme på ting de kan ha gjort feil og kan bebreide seg selv for det. Informanten sier at hun etter oppsummeringsmøtet kanskje er blitt litt mer bevisst på å gjøre barnet selvstendig. Det er imidlertid først etter utdypende og ganske direkte spørsmål fra meg, at hun blir bevisst på sammenhengen mellom oppsummeringsmøtet og hennes endrede syn på barnet og på seg selv som mor. Selv om mine spørsmål kan ha vært ledende, opplever jeg likevel at svaret er oppriktig og gyldig. Kanskje taler sitatet for seg selv:

"Ja, det hjelper, å ha vært på møtet og bli mer bevisst på at vi må jobbe med Per, ikke bare ha omsorg for Per [...] Det var interessant, det har jeg ikke tenkt over, men det...det har endret seg de siste månedene...at jeg har tenkt mye mer på at han skal bli selvstendig og [...] sette mer grenser. [...] Det er nok møtet med på å gjøre noe med."

Slik jeg tolker informanten, har hun endret syn både på barnet og seg selv som mor. Hun ser at det ikke først og fremst er hennes oppofrende respons på barnets signaler som har medført sin utvikling. Han har spesielle behov som må ivaretas. Samtidig har hun blitt bevisst på at barnet har behov for at det stilles krav til ham. Det slår meg at denne informanten tidligere i intervjuet sier at hun ikke har endret syn på barnet etter oppsummeringsmøtet. Kanskje har hun likevel det, slik jeg tolker henne i denne delen av intervjuet. Dette får meg til å tenke om det kan være slik at spørsmålet i punktet over "Har du tenkt over om ditt syn på barnet har endret seg etter møtet?" er ladet. Hva legger den enkelte for eksempel i "syn på barnet"? Er det snakk om vurderinger, følelser, totalopplevelse, enkelte sider ved barnet eller annet som gjør at informantene nærmest som instinkt vil benekte at barnet har endret seg i deres øyne?

Selv om foreldre tenker ulikt omkring disse spørsmålene, kan likevel resultatene oppsummeres i en delkonklusjon: Noen foreldre har tanker om at de selv har noe av skylden for barnets utfordringer. Da kan det oppleves godt å få en sakkyndig vurdering som bekrefter at barnet har spesielle utfordringer uavhengig av foreldrenes handlinger. Andre igjen kan ha følelsen av å ikke strekke til som foreldre. Dette opplever alle foreldre, men kan oppleves ekstra sterkt for foreldre til barn med spesielle behov. Da kan det være støttende og oppmuntrende å få høre fra fagpersoner at de gjør en god jobb som foreldre. Jeg finner absolutt at informantene bekrefter Rye (2002, s.93): "En bedret selvfølelse er en viktig forutsetning for å kunne se nye og positive sider ved sin egen omsorgsfunksjon".

4.6.3 Styrking av foreldre

Dette punktet henger nært sammen med det ovennevnte punkt, som inneholder refleksjoner fra foreldrene rundt egen oppfatning av seg selv som mor. I intervjuet spurte jeg dessuten om informantens tanker omkring styrking av foreldre, med utgangspunkt i at det er mitt fokus i masteroppgaven og at formidling av kartleggingsresultater bør formidles til foreldre på en måte som gjør at de blir styrket i foreldrerollen.

En av informantene opplyste at hun hadde ønsket mer fokus på foreldrerollen, ved å bli spurt om hvordan de gjør ting hjemme og bli tilbudt veiledning.

"Det tror jeg jeg hadde satt pris på for å egentlig slutte med ting som ikke er nødvendig, for ofte når barn har spesielle behov, så gjør man de spesielle behovene ennå større med å tilrettelegge ting... eller tro at de trenger å bli behandlet annerledes...som kanskje han ikke trenger lenger."

Informanten påpekte at det nok ville kunne virke invaderende for noen familier, men at det burde være et tilbud til foreldre som ønsket veiledning. Informanten knytter styrking av foreldre til økt kunnskap, slik jeg ser det. Også en av de andre informantene etterlyste kurs for foreldre om hvordan de skal følge opp barna etter en kartlegging. Disse foreldrene hadde etterspurt dette, blant annet hos PPT, men fikk til svar at det ikke fantes slike kurs. Hun hadde særlig ønsket veiledning om hvordan hun kunne hjelpe barnet sitt med lekser. Om dette tenker jeg at det kanskje strengt tatt ligger utenfor PPTs ansvarsområde å tilby slike kurs eller andre veiledningsopplegg for foreldre. Dette handler dessuten om oppfølging etter oppsummeringsmøtet, og ligger dermed utenfor masteroppgavens tema. Det er likevel mulig å tenke seg at foreldre generelt hadde opplevd det som positivt dersom PP-rådgiver i

forbindelse med formidling av kartleggingsresultater spurte dem om deres behov for veiledning. PPT kunne kanskje henvise videre til andre instanser, eller fortelle hvor foreldre kan finne mer informasjon ved eventuelle spørsmål. Dette vil sikkert være spesielt gunstig dersom PP-rådgiver opplever foreldrene som usikre.

En annen informant understreket viktigheten av å få positive tilbakemeldinger om ting en gjør bra som foreldre (som omtalt tidligere), for, som hun sa:

"Det tror jeg er en veldig viktig rolle de har. Fordi det er en veldig sånn skjør periode... en periode med mye følelser og mye som skjer."

Også en av de andre informantene understreker hvor viktig det er å styrke foreldre gjennom å gi dem tilbakemelding om ting de gjør bra:

"For du møter så mange som ikke forstår og som lurere på hvorfor du gjør ting på den måten du gjør [...] I dag har vi jo masse kanaler der vi skal være superduperforeldre og vi skal, ja, amme til de er så og så gamle [...] Du klarer jo ikke det til slutt [...] man er jo bare et menneske [...] Så alt som sånne institusjoner kan gjøre for at foreldre som oss kan bli løftet litt høyere opp, det tror jeg er kjempelurt."

Dette henger sammen med selvfølelsens betydning for utøvelse av foreldrerollen, som omtalt i forrige underkapittel (Rye, 2002). Denne informanten sammenligner seg flere ganger med foreldre til barn med normalutvikling. Det er en ekstra belastning å se og å høre om hvordan andre barn utvikler seg og om andre foreldres fremtidsplaner, mens de selv

"planlegger at når vi bygger hus, da må vi bygge leilighet til han i underetasjen, for vi må passe på han uansett. [...] Og jeg er veldig bekymret for den dagen jeg ikke kan passe på han lenger".

Denne ekstra belastningen gir et behov for bekreftelse og positive tilbakemeldinger fra fagpersoner som kan styrke foreldrenes tro på at de er gode foreldre.

Som informantenes utsagn viser, knytter noen styrking av foreldrerollen til økt kunnskap gjennom for eksempel kurs og veiledning, mens andre knytter styrking av foreldrerollen til det å få økt selvfølelse som foreldre. Økt kunnskap vil for øvrig sannsynligvis også bidra til økt selvfølelse. Det er viktig å ta hensyn til foreldres følelser og opplevelser når profesjonelle skal snakke med dem om deres barn. Fagfolk skal ikke skjerme foreldre fra vanskelige fakta,

eller holde tilbake viktig informasjon for å unngå ubehagelige opplevelser, jamfør Davis (1995) om å gi ærlig, korrekt og avbalansert informasjon. Det er likevel viktig å være bevisst at foreldres opplevelse av sitt barn er viktig for samspillet dem imellom. Derfor bør opplysninger om barnet, i dette tilfellet kartleggingsresultater, formidles på en måte som gjør at foreldre kan se barnet sitt i et positivt lys. Barnets styrker må fremheves, eventuelle observasjoner av godt samspill mellom barn og foreldre må fremheves, og informasjon om barnets svakheter må formidles på en skånsom måte som kan gi tro på positiv utvikling, under forutsetning at det er reelt. Da kan foreldre se barnet sitt på en måte som styrker dem i utøvelsen av foreldrerollen (Rye, 2002, Hafstad og Øvreeide, 2011).

4.7 Avsluttende spørsmål

Informantene uttrykker nå i ettertid i hovedsak gode tanker og følelser knyttet til oppsummeringsmøtet. På spørsmålet "Kan du huske og kan du klare å beskrive hva du tenkte og følte rett etter møtet", brukte fire av informantene ordet "lettelse", mens en hadde vært "kjempeglad". Lettelsen og gleden er som tidligere beskrevet knyttet til vissheten om at fagpersonene har sett barnet slik foreldrene kjenner det og om at nødvendige tiltak dermed vil bli iverksatt. Et par av informantene har dessuten gitt uttrykk for lettelse over å slippe noe av ansvaret, jamfør trenerrollen jeg har beskrevet i teorikapittelet om samspill mellom barn og foreldre (Dalen og Tangen, 2012). Det er viktig å få lov til kun å være foreldre. Opplevelsen av å ha en slik trenerrolle er synlig i følgende sitat:

"Det første skoleåret så gjorde jeg så mye tilrettelegging for Trine, for jeg kjente Trine godt. [...] Så da følte jeg at jeg jobbet nesten som pedagog selv for Trine [...] tenkte at jeg kan jo ikke fortsette med det opp gjennom hennes skolegang.[...] Nå kunne jeg slippe taket og være en vanlig mor igjen."

I prøveintervjuet ga informant en innspill som er ganske annerledes enn de øvrige informantene på akkurat punktet om følelser etter møtet. Denne moren fortalte at hun hadde fått sjokk da hun fikk formidlet kartleggingsresultatene om barnet sitt. Hun var uforberedt på at barnets vansker var så omfattende som de faktisk var. Hun hadde grått i møtet og blitt møtt med forståelse. Etter møtet hadde hun vært veldig redd og bekymret seg for overgangen fra barnehage til skole. Selv om dette er innspill fra prøveintervjuet velger jeg å nevne det for å

nyansere, siden det med tydelighet viser at ikke alle går lettet ut fra et oppsummeringsmøte med PPT, noe det jeg har skrevet over kunne tyde på.

Jeg spurte også informantene om de noen gang tenker tilbake på møtet. Alle de fire informantene som svarte bekreftende på dette spørsmålet, hadde gode tanker knyttet til møtet:

"Jeg tenker på det som bra."

"Jeg har liksom bare gode følelser, ja, husker tilbake på de personene som veldig bra og tenker at vi var heldige som møtte de."

"Må si at jeg er takknemlig for [...] opplevelsen av uformalitet [...] og den roen som var."

"Jeg tenker positivt bare".

En informant fortalte at hun aldri tenker tilbake på akkurat oppsummeringsmøtet, for som hun sier:

"Det er så mange møter".

Et av spørsmålene mine var om noe burde vært gjort annerledes i oppsummeringsmøtet. Også under andre deler av intervjuet ga informantene informasjon jeg finner det naturlig å ta med her. En informant syntes det var vanskelig å se rollefordelingen mellom de ulike instansene som var involvert. Barnet var til utredning ved flere instanser, og det var uklart hvem som hadde ansvar for hva, blant annet koordinerings- og oppfølgingsansvar. For fagpersoner selv kan dette virke innlysende, men for foreldre kan det virke uoversiktlig. Det kan sikkert være lett å glemme å spørre om dette i oppsummeringsmøtet. Kanskje bør dette tydeliggjøres når kartleggingsresultater skal formidles og videre oppfølging avtales. Også god kontakt mellom ulike avdelinger og rådgivere innad i PPT, for eksempel i forbindelse med overgang fra barnehage og skole, nevnes som viktig for å få et helhetlig bilde av barnet og for å skape trygghet hos foreldre om at de involverte fagpersoner kjenner barnet og dets historikk.

En informant mente det kunne være hensiktsmessig å ha med oppfølgingsinstanser i oppsummeringsmøtet, for eksempel Pedagogisk fagsenter, som etter sakkyndig vurdering i noen tilfeller får ansvaret for å iverksette spesialpedagogiske tiltak i barnehagen:

"I stedet for at det er vi som er foreldre må liksom formidle dette her til fagsenteret at jammen det står der i den rapporten og hun sa noe om det, og så er du ikke helt sikker på hva hun sa [...] Så kanskje det hadde vært en ide."

Etter hva jeg kjenner til, får riktignok Pedagogisk fagsenter kopi av den sakkyndige vurderingen, der det fremgår hvor mye og hva slags tiltak barnet har behov for.

Hvordan opplevde informantene å bli intervjuet av meg om temaet? En av dem svarte at det var et annerledes møte om barnet enn det hun var vant til, da man vanligvis snakker mest om barnet. Det var fint å snakke om foreldrerollen, selv om det var et ømt punkt hos henne. Andre mente temaet var viktig og håpet at intervjuene ville bidra til at jeg og andre vil kunne formidle kartleggingsresultater på en god måte. Informantenes innspill og oppmuntring forsterket min førforståelse av at dette temaet er viktig og ga inspirasjon til mitt videre arbeid med oppgaven.

5 Oppsummerende refleksjoner

Jeg vil avslutningsvis oppsummere det jeg har funnet mest sentralt i min analyse av datamaterialet. Samtidig vil jeg belyse essensen i besvarelsen av min problemstilling: *Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?*

Informantenes erfaringer med formidling av kartleggingsresultater beskrives i all hovedsak som positive når det gjelder det siste oppsummeringsmøtet som har vært i fokus i intervjuene. For å svare komprimert på problemstillingen, vil jeg trekke frem noen momenter informantene har omtalt som vesentlige for deres opplevelse da kartleggingsresultatene ble formidlet. Mine funn indikerer dermed at disse momentene bør inngå i rådgivningskompetansen PP-rådgiver trenger for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen:

Empati som egenskap og grunnleggende holdning hos PP-rådgiver er blitt trukket frem av flere informanter. Alle har ikke nødvendigvis brukt ordet "empati", noen har fortalt om rådgivere som er gode menneskekjennere og som ser hvordan de bør møte den enkelte. Det er vesentlig og en forutsetning for empatibegrepet at denne egenskapen ikke bare er til stede hos rådgiver selv, men at den er så fremtredende hos rådgiver at foreldrene virkelig fornemmer egenskapen (Rogers, 1990).

Kongruens er også en grunnleggende holdning informantene har vist å verdsette. At PP-rådgiver fremstår som ekte, seg selv og opptrer som en hel person (Rogers, 1990), er noe flere informanter har påpekt som viktig. Det betyr blant annet at rådgiver gjerne må smile hvis det er naturlig for denne personen, men at rådgiver ikke ellers skal klistre på seg et stort smil fordi han eller hun har lært at smil virker avslappende på foreldre. Det er med andre ord viktig at rådgiver er seg selv.

Det å sette av nok tid og vise at du har god tid, er av flere informanter påpekt som viktig. Å sette av nok tid er en del av planleggingen av møtet. Å vise at du har god tid, derimot, handler om kommunikative ferdigheter. I den sammenheng er det viktig med bevisstgjøring på hva rådgiver signaliserer. Tromming med fingrene eller hyppige blikk på klokken gir

negative signaler. I tilfeller der det faktisk er begrenset med tid til rådighet, må dette opplyses om på forhånd, og det bør gis tid til en god avslutning av møtet (Claussen, 2010).

Noen informanter har fortalt at oppsummeringsmøtene var preget av dialog mellom PP-rådgiver og foreldre. Dette ga rom for aktiv deltakelse fra foreldrenes side, slik at deres synspunkter ble hørt. Dette er i tråd med partnerskapsmodellen (Davis, 1995). Dialogformen kan også gi rådgiver tilbakemelding underveis om foreldrenes forståelse, slik at kommunikasjonen kan tilpasses den enkelte.

Det å få vite kartleggingsresultater om sitt barn kan være belastende. Informanter har derfor opplevd følgende som viktig for å nyansere bildet av barnet: For det første at PP-rådgiver begrunner tydeliggjøringen av barnets vansker med hensynet til barnets opplærings- og ressursbehov. Det kan oppleves godt for foreldre å vite hvorfor vanskene understrekes og at det vil komme barnet til gode. PP-rådgiver må imidlertid også forsøke å balansere inntrykket med å trekke frem positive egenskaper ved barnet og foreldrene. Dette er viktig for foreldrenes oppfatning av seg selv og av barnet og dermed for samspillet dem imellom og barnets utvikling (Rye, 2002, Hafstad og Øvreeide, 2011). For det andre har testresultater en stor grad av usikkerhet knyttet til seg. De gir ingen fasit på barnets evner, men sier noe om hvordan barnet var i testsituasjonen og kan gi indikasjoner på sterke og svake sider (Sattler, 2008). Det kan være godt å vite at barnet kan mestre utover det barnet klarte alene i testsituasjonen og at riktig tilrettelegging av tiltak styrker barnets utvikling. Vygotskys prinsipp om nærmeste utviklingssone (Vygotsky, 1986) er dermed teori som kan knyttes til datamaterialet og som jeg ikke hadde tenkt på før intervjuundersøkelsen.

Jeg så tidlig i intervjuprosessen at det var viktig for foreldrene å oppleve at PP-rådgiver virkelig hadde sett barnet deres som person, med styrker og svakheter. Dette har jeg tidligere nevnt, blant annet under punktet som omhandler partnerskapsmodellen. Fra før antok jeg at det var viktig for foreldrene å bli sett på som eksperter på egne barn og oppleve at de selv var viktige bidragsytere i PPTs kartleggingsprosess. Dette ble også bekreftet av noen informanter. Jeg har imidlertid forstått at det er vel så viktig for foreldre å oppleve at fagpersoner er oppriktig interessert i barna deres, omtaler dem ved navn og er flinke til å se det enkelte barn og dermed gi foreldrene trygghet i at akkurat deres barn er sett og kartlagt på en god måte. Det har gitt meg tanker om at rådgiver i oppsummeringsmøtet bør vise nettopp dette, for eksempel ved å nevne episoder fra observasjon, vise at de liker barnet og bruker

barnets navn. Dette hadde jeg ikke tenkt på tidligere, men ser nå at det er ganske opplagt, også ut fra egne erfaringer som mor. Alle foreldre setter pris på å oppleve at andre liker barnet deres. Det å få høre om hyggelige episoder som involverer barnet, medvirker til å skape en god stemning. PP-rådgiver og andre profesjonelle som snakker med foreldre om deres barn bør vise at de har sett og bryr seg om barnet.

Jeg vil oppsummere mine funn i forhold til problemstillingen med følgende: For å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen, bør PP-rådgiver være empatisk og kongruent, kunne gi foreldre av sin tid, unngå enveiskommunikasjon, påpeke testresultaters usikkerhet, trekke frem positive egenskaper ved barn og foreldre og vise at barnet er sett og verdsatt. Dette er i tråd med og kan sees i lys av teorien omtalt i kapittel 2, som danner grunnlaget for den totale rådgivningskompetansen PP-rådgiver bør ha.

Helt til slutt vil jeg påpeke at formidling av kartleggingsresultater i tråd med det ovennevnte ikke bare er opp til den enkelte PP-rådgiver og dennes egenskaper. Det forutsetter også noe organisatorisk, for eksempel at det legges til rette for at rådgiver kan følge hele prosessen i størst mulig grad. I tilfeller der sakkyndighetsarbeidet deles opp mellom flere, og der den som formidler resultatene til foreldre kun har deltatt i en begrenset del av kartleggingsarbeidet, kan det tenkes at det er vanskelig for eksempel å gi foreldre tilbakemelding om hva de gjør bra. Og hvor godt vil rådgiver da kjenne barnet og dermed kunne vise det frem for foreldrene på en måte som bekrefter for dem at barnet, "som jeg elsker så høyt", er sett?

6 Kritiske refleksjoner rundt egen studie

Jeg har etter beste evne forsøkt å følge prinsipper for god forskning ved gjennomføringen av masterprosjektet. Likevel har jeg noen kritiske refleksjoner rundt egen studie. Disse er knyttet til informasjonsbrev til informanter, rekruttering av informanter samt spørsmålsformulering i intervjuene.

Rektoren som skulle videreformidle informasjonsbrevet til foreldre, påpekte at brevet forutsatte en god språkforståelse hos leser og at hun måtte ta hensyn til dette i sin utvelging av aktuelle informanter. Jeg har i ettertid tenkt på om språket jeg brukte i brevet kan ha vært for akademisk og dermed ekskluderende når det gjelder hvilke foreldre som kunne forutsettes å forstå hva henvendelsen handlet om. I så fall har jeg selv ”gått i fella” når det gjelder å bruke begreper som skaper unødig distanse og kan få foreldre til å føle seg underlegne, jamfør oppgavens 2.4.2.

Mine to portvakter med tilgang til informanter valgte begge ut foreldre med utgangspunkt i kriteriet at de relativt nylig skulle ha vært i oppsummeringsmøte med PPT, samt ut fra kjennskap til foreldrene med tanke på følgende: Hvem antas å svare ja på min henvendelse og hvem antas å like å snakke og dermed ha mye å bidra med? Disse to faktorene kan for øvrig tenkes å henge sammen. Dermed innførte mine portvakter et nytt utvalgsriterium uten at jeg spesifikt hadde bedt om det, men i forståelse med meg. Jeg ønsket gjerne verbale informanter med mange innspill. I ettertid har jeg tenkt på om dette kan ha vært uheldig, i og med at jeg da ikke fikk med i utvalget informanter som er stille og reserverte og som kan ha opplevd oppsummeringsmøtet med PPT på en egen måte nettopp på grunn av disse egenskapene.

I forbindelse med gjennomlytting av intervjuene, har jeg reflektert rundt bruk av åpne og ledende spørsmål og i hvor stor grad spørsmålsformuleringene mine har påvirket informantene i en bestemt retning. Jeg erfarte i løpet av intervjusituasjonen at det ikke alltid var uproblematisk å stille åpne spørsmål, spesielt når jeg forstod at informanten trengte oppfølgingsspørsmål for å forstå spørsmålet. Dette gjaldt særlig spørsmålet om hvordan informanten hadde oppfattet sitt barn og seg selv som mor før oppsummeringsmøtet, og om dette hadde endret seg etter møtet. Ved et par tilfeller opplevde jeg at spørsmålene satte i gang refleksjoner som så ut til å lede til en ny erkjennelse eller oppdagelse hos informanten. I

tilfeller der jeg var i tvil om hva informanten mente, forsøkte jeg å oppsummere med "Forstår jeg deg riktig...". Dette gjorde jeg for å unngå misforståelser, men slike "ledende oppsummeringer" kan kanskje føre til at informanter bekrefter noe de oppfatter som et ønsket svar. Jeg tror imidlertid ikke det har vært tilfelle, når jeg vurderer det enkelte intervju totalt sett og det at alle informantene ellers var svært tydelige og ikke virket engstelige for å si hva de mente. En annen ting er om informantene er blitt påvirket ubevisst til å gi meg "gode svar" i forhold til det jeg var ute etter å belyse. Jeg er klar over at det er en mulighet. Jeg både håper og tror selv at jeg, i motsetning til å konstruere ønskede svar, har satt i gang refleksjoner som har gjort at informantene har oppdaget sammenhenger de tidligere ikke har sett.

Litteraturliste

- Andenæs, A. (2001) Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I H. Haavind (red.). *Kjønn og fortolkende metode*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Barneloven. (1981). *Lov om barn og foreldre, LOV-1981-04-08-7*
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager, LOV-2005-06-17-64*
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget
- Bø, I. (2011). *Foreldre og fagfolk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Claussen, C.J. (2010). *Det er noe med den ungen. Fra bekymring til handling*. Oslo: SEBU Forlag
- Dalen, M. & Tangen, R. (2012) Barnehagens og skolens samarbeid med foreldre til barn og unge med spesielle behov. I E. Befring & R. Tangen (red.). *Spesialpedagogikk* (s. 220-237). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Davis, H. (1995). *Rådgivning til foreldre med kronisk syke og funksjonshemmede barn*. Oslo: AdNotam Gyldendal
- Drugli, M.B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. Oslo: Cappelen Damm
- Drugli, M.B. & Onsøien, R. (2010). *Vanskelige foreldresamtaler – Gode dialoger*. Oslo: Cappelen Damm
- Duesund, L. (2001). *Kropp, kunnskap og selvoppfatning*. Oslo: Gyldendal
- Fay, B. (1996). *Contemporary Philosophy of Social Science*. Oxford: Blackwell

Forskningsetiske komiteer (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*

Giorgi, A. (1985). *Phenomenology and Psychological Research*. Pittsburgh: Duquesne University Press

Hafstad, R. & Øvreeide, H. (2011). *Utviklingsstøtte. Foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Johannessen, E., Kokkersvold, E. & Vedeler, L. (2010). *Rådgivning. Tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal

Lassen, L.M. (2002). *Rådgivning. Kunsten å hjelpe*. Oslo: Universitetsforlaget

Maxwell, J.A. (1992) Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review* 32 (3) 1992 s. 279-300

Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa, LOV-1998-07-17-61*

Rogers, C. (1990) Client-centered therapy. I H. Kirschbaum & V.L. Henderson (red.). *Carl Rogers Dialogues* (s. 9-41). London: Constable

Rye, H. (2002). *Tidlig hjelp til bedre samspill*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Sattler, J.M. (2008). *Assessment of Children. Cognitive Foundations*. San Diego: Jerome M. Sattler, Publisher, Inc.

Schibbye, A.L.L. (1996). Anerkjennelse: En terapeutisk intervensjon? *Tidsskrift for norsk psykologforening*, nr. 33, s.530-538

Schibbye, A.L.L. (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget

Utdanningsdirektoratet (2009): *Spesialpedagogikk. Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning*

Vaage, L.A. (2012). *Syngja*. Oslo: Oktober

Vygotsky, L. (1986). *Tenkning og tale*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Wikipedia. (2013, 8. februar). *Pedagogisk-psykologisk tjeneste*. Hentet 15. mai 2013, fra Wikipedia no.wikipedia.org/wiki/Pedagogisk-psykologisk_tjeneste

Wormnæs, O.: Om forståelse, tolkning og hermeneutikk, 2005. (Kompendium SPED 4010)

Vedlegg 1: Intervjuguide

Arbeidstittel: Formidling av kartleggingsresultater til foreldre når barn er henvist til

Pedagogisk-Psykologisk tjeneste (PPT).

Problemstilling: Hvilken rådgivningskompetanse trenger PP-rådgiver for å kunne formidle kartleggingsresultater til foreldre slik at det styrker dem i foreldrerollen?

Intervjuet vil starte med informasjon om masteroppgaven og intervjuet, ”bli kjent”. Si

- hvem jeg er
- hvorfor jeg er der
- hva jeg vil
- hva som skal skje med materialet
- hvordan tilbakeføringen og publiseringen skal skje. (Dalen 2011)

Deretter:

1. Åpningsspørsmål:

- Omtrent hvor lenge er det siden møtet? (Her kan jeg si noe om at dersom det er en stund siden, forventer jeg ikke at informanten skal huske/kunne svare på alle spørsmålene.)
- Hvilken PPT var det? (Av hensyn til å kommentere variasjon i utvalget i oppgaven)
- Hvem var det som tok initiativ til å henvise/kartlegge barnet?
- Hvordan ble du innkalt til oppsummeringsmøtet?
- Fikk du noe informasjon i forkant av møtet?
- Hvordan opplevde du å få/ikke få denne informasjonen i forkant av møtet?
- Kan du huske hvilke forventninger du hadde til møtet?
- Hvordan svarte møtet til dine forventninger?
- Hvem var til stede i møtet, og omtrent hvor mange?
- Ble deltakerne presentert?
- Ble det fortalt hvilke roller deltakerne hadde?
- Kan du si noe om møterommet?
- Hvor var du plassert i forhold til de andre?
- Kan du huske hvordan du opplevde plasseringen?

2. Kunnskap om kartlegging og bruk av faguttrykk
 - Hvem var det som formidlet kartleggingsresultatene til deg?
 - Kan du huske hva du følte da kartleggingsresultatene ble formidlet til deg?
 - (Evt., hvis naturlig: Hva tror du dette kan ha sammenheng med?)
 - Hva slags informasjon ble gitt om de ulike testene/kartleggingsmetodene som var brukt?
 - Kan du huske om du gjorde deg noen tanker om selve kartleggingsmetodene?

Presiser at de neste spørsmålene gjelder hele møtet, og ikke kun kartleggingsresultatene:

- Brukte formidler forståelige begreper ?
 - Kan du huske om du gjorde deg noen tanker omkring begrepsbruken i møtet?
 - Sjekket formidler underveis om du forstod informasjonen?
 - Stilte du oppklaringsspørsmål underveis?
-
3. Rådgivningskompetanse
 - Kan du beskrive stemning/atmosfære i møtet?
 - I hvilken grad og hvordan opplevde du at dine følelser ble ivaretatt i løpet av møtet?
 - Vil du si at kartleggingsresultatene ble formidlet på en god måte? Kan du utdype?
 - Hvordan opplevde du at formidlingen var i forhold til din følelsesmessige tilstand?
(Hjelpende oppfølgingsspørsmål: Virket det som at formidler var opptatt av og forstod hvordan du hadde det der og da? Virket det i så fall som om hun/han tilpasset kommunikasjonen til din følelsesmessige tilstand? I så fall hvordan?)
 - Hva med kommunikasjonen til formidler (kroppsspråklig og/eller verbalt) opplevde du evt. spesielt betydningsfull, og på hvilken måte opplevde du den betydningsfull (f eks beroligende, ga opplevelse av å bli møtt med respekt, anerkjennelse, forståelse eller annet)?
 - Hva med kommunikasjonen til formidler (kroppsspråklig og/eller verbalt) opplevde du evt. negativt og på hvilken måte (f eks frustrerende, forvirrende, utrygt eller på andre måter ubehagelig)?
 4. Partnerskapsmodellen
 - Opplevde du at din informasjon og opplevelse av eget barn var viktig for den totale vurderingen av barnet?
 - Hva tror du det var som gjorde at du opplevde det sånn?

- Ved oppsummeringen av kartleggingsresultater, ble du spurt om du kunne gjenkjenne barnet ditt i deres beskrivelse?
 - Hvordan opplevde du å bli spurt/ikke spurt om dette? Eller tenkte du ikke over det?
 - Hvordan ble dine eventuelle innspill tatt imot sammenlignet med fagpersonenes innspill?
 - Hvordan opplevde du dette?
5. Samspill barn-foreldre. Betydningen av foreldres syn på barnet og seg selv for å bidra til positiv utvikling for sitt barn
- Kan du huske hvordan du opplevde formidlers beskrivelse av barnet ditt?
 - Kan du beskrive hvordan du oppfattet barnet ditt før oppsummeringsmøtet?
 - Har du tenkt over om ditt syn på barnet har endret seg etter møtet?
 - (Evt.) I så fall på hvilken måte?
 - (Evt.) Hva ved møtet tror du endringen kan ha sammenheng med?
 - Kan du beskrive hvordan du opplevde deg selv som forelder før møtet?
 - Har du tenkt over om dette har endret seg etter møtet?
 - (Evt.) I så fall på hvilken måte?
 - (Evt.) Hva ved møtet tror du endringen kan ha sammenheng med?
 - Mitt fokus i masteroppgaven er at kartleggingsresultater bør formidles til foreldre på en måte som gjør at de blir styrket i foreldrerollen. Hvilke tanker gjør du deg rundt dette?
6. Avsluttende spørsmål
- Ble det avtalt noen oppfølging etter møtet?
 - Hva tenker du om dette?
 - Opplevde du at du hadde fått svar på ting du lurte på?
 - Kan du huske og klare å beskrive hva du tenkte og følte rett etter møtet?
 - Hvis noe burde vært gjort annerledes i forbindelse med oppsummeringsmøtet, hva skulle det være?
 - Var det noe du opplevde som særlig uheldig, som du ikke har nevnt?
 - Var det noe du opplevde som bra i møtet, som du ikke har nevnt?
 - Tenker du av og til tilbake på møtet? Kan du beskrive hva du føler da?
 - Er det noe annet du har lyst til å fortelle?

- Hvordan synes du det var å bli intervjuet om dette? Opplevdes noen av spørsmålene ubehagelige?

Vedlegg 2: Tilbakemelding fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 25
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Peer Møller Sørensen
Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 08.01.2013

Vår ref: 32570 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 03.01.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

32570	Formidling av kartleggingsresultater til foreldre når barn er henvist til pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Peer Møller Sørensen
Student	Cis Brøvig Pedersen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

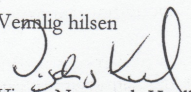
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

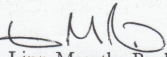
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.10.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Linn-Merethe Rød

Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Cis Brøvig Pedersen, Maridalsveien 74 A, 0458 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 32570

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 31.10.2013 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. sted, yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Vigdis Nannestad Kvaloy

Linn-Merethe Koll 05.10.13
Vigdis Nannestad Kvaloy
Kjeller, Ca. 0458 OSLO

Vedlegg 3: Informasjonsbrev til informanter

Informasjonsbrev til informanter

Oslo, 22. januar 2013

Mitt navn er Cis Brøvig Pedersen. Jeg studerer ved Institutt for Spesialpedagogikk (ISP) på Universitetet i Oslo. Jeg holder nå på med min masteroppgave. Temaet for masteroppgaven er formidling av kartleggingsresultater til foreldre når barn er henvist til Pedagogisk-psykologisk tjeneste. I den forbindelse ønsker jeg å intervju foreldre om hvordan de har opplevd slike formidlingssituasjoner. Hensikten er å fremskaffe kunnskap som kan gjøre meg selv til en god formidler i lignende situasjoner, men også å spre kunnskap som kan komme PP-rådgivere og andre til nytte. Målet er å formidle kartleggingsresultater til foreldre på en måte som styrker dem i foreldrerollen. Undersøkelsen vil bli gjennomført som et intervju, med varighet på ca. en time. Jeg skal foreta til sammen ca 4 intervjuer. (Dersom begge barnets foreldre ønsker å delta, kan jeg intervju begge foreldre sammen eller hver for seg.) Intervjuene er planlagt gjennomført i løpet av februar. Tid og sted for intervjuet kan vi avtale nærmere dersom du ønsker å delta. Jeg kommer gjerne til deg. Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd. Opptaket vil bli behandlet etter personvernloven, og vil bli slettet ved oppgavens sensur senest høsten 2013. Deltakelsen i undersøkelsen er frivillig, og du kan når som helst trekke deg. Intervjuene vil bli behandlet konfidensielt, og informasjonen vil bli anonymisert. Undersøkelsen er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Jeg håper du kan tenke deg å delta i denne undersøkelsen. Dine tanker, meninger og erfaringer er viktige som kunnskapsgrunnlag og vil bli behandlet med ydmykhet og respekt. Dersom du ønsker å delta, fyll ut vedlagte svarskjema og send dette tilbake i vedlagt konvolutt så snart som mulig. Når jeg har mottatt svarslippen, vil jeg ta kontakt med deg. Hvis du har spørsmål om undersøkelsen, er du velkommen til å ta kontakt med meg via mail eller telefon.:

ciscp@student.uv.uio.no

95062199

Min veileder Linda Halvorsen kan også kontaktes på e-post: linda.halvorsen@isp.uio.no

Vennlig hilsen

Cis Brøvig Pedersen

Vedlegg 4 Samtykkeskjema

Svarskjema

☐ Ja, jeg ønsker å delta i undersøkelsen.

Navn: _____

Adresse: _____

Telefonnummer: _____

Dato: _____ Underskrift: _____

Dersom begge foreldre ønsker å delta som informanter, kreves begges skriftlige samtykke:

☐ Ja, jeg ønsker å delta i undersøkelsen.

Navn: _____

Adresse: _____

Telefonnummer: _____

Dato: _____ Underskrift: _____

Svarskjemaet sendes til:

Cis Brøvig Pedersen

Maridalsveien 74a

0458 Oslo